

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Andra kammaren.

Nr 85.

Torsdagen den 20 maj, f. m.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 14 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter sammansatta stats- och lagutskottets nr 1 utlåtande nr 1 samt sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 utlåtanden nr 1 och 2.

§ 3.

Vidare föredrogos sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 memorial, nr 3, med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 4.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda lagutskottets utlåtanden nr 48—54 samt särskilda utskottets nr 2 utlåtanden nr 2 och 4.

§ 5.

Statsutskottets memorial, nr 116, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för framlidna Hennes Maj:t Änkedrottning Sofias och framlidna Hennes Kungl. Höghet Änkehertiginnans av Dalarna begravingar, föredrogs nu; och yttrade därvid

Ang. en voteringsproposition.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman, mina herrar! I den föreliggande punkten ha några av statsutskottets medlemmar antecknat en avvikande mening, och då jag var den, som inom statsutskottet först gjorde mig till målsman för denna mening, ber jag att något närmare få redogöra för den uppfattning, som jag har i detta fall. Stadgandena angående gemensam votering finnas i §

Andra kammarens protokoll 1915. Nr 85.

Ang. en vote-
ringsproposi-
tion.
(Forts.)

65 riksdagsordningen och § 69 regeringsformen. Avfattningen är i dessa två paragrafer olika. I § 65 riksdagsordningen lyder den här avgörande delen av paragrafen sålunda: »När, ifråga om statsutgifter eller bevillning, — — — — kamrarna fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarna var för sig rösta om de olika beslut, vari vardera förut stannat.» Det står sålunda helt naket i § 65 ordet »statsutgifter». Under det nuvarande representationsskickets femtioåriga tillvaro har detta ord vid olika tillfällen tolkats på olika sätt, men man har aldrig, åtminstone om man undantager de första åren, när praxis höll på att skapas, tolkat »statsutgifter» som om det icke stode i samband med § 69 regeringsformen, och där äro ordalagen dessa: »Då vederbörande utskotts förslag rörande antingen statens reglerande eller bevillningens därefter lämpade hela belopp — — — — till prövning hos riksdagen förehaves, gälle vad angående behandlingen av utskottens avgivna förslag uti riksdagsordningen stadgas. Fatta kamrarna stridiga beslut, som ej varda sammanjämkade, skola kamrarna var för sig rösta om de olika beslut, vari vardera förut stannat.» Efter den uppfattning, som gjort sig gällande vid de många tillfällen, då frågor av förevarande slag behandlats i riksdagen, skulle § 69 regeringsformen vara det primära, och utan sammanhang med denna paragraf har man icke ansett sig kunna tolka ordet »statsutgifter» i § 65 riksdagsordningen. Sålunda har man hävdadt, att gemensam votering skulle äga rum endast beträffande sådana statsutgifter, som stå i sammanhang med statens reglerande, det vill säga den riksstats reglerande, som uppgöres av det års riksdag, då frågan förekommer. Efter den tolkningen skulle sålunda gemensam votering nu kunna förekomma endast i fråga om anslag upptagna i 1916 års riksstat.

Det föreliggande ärendet innebär, att riksdagen skulle besluta, att de i memorialet oförmälda begravningskostnaderna skulle bestridas medelst penningar från ett anslag å första huvudtiteln, vilket för år 1915 är uppfört för annat ändamål, nämligen för apanage åt avlidna änkehertiginnan av Dalarne. Det anslaget har icke sammanhang med den statsreglering, som nu uppgöres, utan det står upptaget i 1915 års riksstat. Det har icke någon ting med 1916 års riksstat att skaffa, och efter den tolkning, som urgerats under gångna tider, skulle följaktligen icke gemensam votering äga rum.

Det har också framkommit en annan teori under den tidigare diskussionen i fråga om ärenden av föreliggande beskaffenhet. En sådan fråga skulle i sig inrymma två olika moment, man hade egentligen att göra med två procedurer beträffande det anslag, som föreligger. Den ena skulle i det nu förevarande fallet innebära, att man förde en inkomstpost i 1915 års riksstat över på inkomstsidan i 1916 års riksstat och samtidigt förde in på utgiftsidan i 1916 års riksstat som nytt anslag den summa som det nu är fråga om. Eftersom ett sådant förfarande innebure ett över-

förande på inkomstsidan av en post och ett överförande på utgiftssidan av en post, skulle icke gemensam votering kunna äga rum.

Det är de två väsentliga teorier, som gjort sig gällande under den tidigare behandlingen av dessa ärenden. För min del har jag icke tagit så starkt intryck av ifrågavarande teorier, men jag har fast mera velat stryka under, att det efter min uppfattning föreligger en bestämd praxis från riksdagens sida, vilken torde vara mera vägledande och bestämmande för frågans avgörande än grundlagens stadganden, som kunna tolkas på olika sätt. Vi ha dess värre i Sverige en ofantligt vacklande praxis i en massa gemensamma voteringsfrågor, och beklagligtvis har icke någon författare mera ingående samlat material rörande det gemensamma voteringsförfarandet eller gjort en vetenskaplig bearbetning härav, så att man fått bestämda rättsgrundsatser utformade av den praxis, som utvecklats sig. Det viktigaste, som är skrivet på detta område, är, såvitt jag känner, en serie uppsatser, som den gamle riksdagsveteranen lektor Törnebladh på sin tid skrev i Statsvetenskaplig tidskrift, och där han behandlat frågan om gemensam voteringspraxis genom att anföra en mängd exempel och ur dessa exempel draga vissa slutsatser. Han behandlar även det fall, som nu föreligger, nämligen när det gäller förändrad användning av till vissa ändamål anslagna medel eller användning av besparade medel till nytt behovs täckande, och han redogör på några sidor för en hel rad gemensamma voteringsfall, som varit före under det nya representationsskicket. Jag skall icke föredraga hela raden av fall, utan jag skall blott läsa upp den slutsats, till vilken han kommer. Han skriver: »Av den föregående redogörelsen för de fall, då fråga förevarit om användningen av medel till det ena eller andra ändamålet, lär hava framgått vad vi ovan angivet, nämligen hurusom praxis under strider och meningsskiljaktigheter mellan kamrarna småningom utbildat sig därhän, att numera gemensam votering i dylika fall icke äger rum.»

Denna uppsats är skriven omkring 1900, och som vi hörde har undersökningen av den gemensamma voteringspraxis fört författaren till den slutsatsen, att enligt denna praxis, som i början varit vacklande, gemensam votering icke borde äga rum i de av honom åsyftade fall.

Utskottet har genom sitt kansli låtit samla en del voteringsfall, som jag haft tillgång till, och som förmodligen herr vice ordföranden, om han yttrar sig i denna fråga, kommer att mera utförligt gå in på, och de visa, att man även fram på 1890-talet hittar ett och annat fall, som avviker från den uppfattning, som herr Törnebladh gjort sig till målsman för. Men i stort sett kan man säga, att hans slutsats är riktig, ty sedan början av 1880-talet har i regel icke gemensam votering ägt rum i frågor av denna beskaffenhet.

Jag skall nämna några exempel på frågor, som man i statsutskottet ansett böra förfalla, utan att något voteringsmemorial framstälts inför riksdagen.

Ang. en voteringsproposition.

(Forts.)

Ang. en vote-
ringsproposi-
tion.
(Forts.)

Vid 1886 års riksdag förevar frågan angående användning av disponibla medel å anslaget till flottans permanenta reservstat för nya löner, avseende även löpande år. Den frågan ansågs böra förfalla.

1889 förekom frågan om användning av reservationer å anslaget till allmänna läroverk för årligt understöd — intill 15,000 kronor — åt enskilda läroverk. Det var alltså fråga om att ändra dispositionen av ett redan beviljat anslag, som varit anvisat för de allmänna läroverken och nu skulle användas för de enskilda läroverken. Denna fråga ansågs förfallen genom kamrarnas olika beslut.

Såväl 1889 som 1890 förekom frågan angående användning av förefintlig besparing å anslaget till garnisonstruppernas avlöning för kasernbyggnad. Bägge åren ansågs frågan om användandet av dessa besparingar icke böra föranleda gemensam votering, utan frågan förföll på grund av statsutskottets uttalande.

Vidare förekom år 1891 fråga om överförande av besparing å anslaget till bleserade officerare till invalidfonden eller fonden för reserverade medel. Frågan gällde således ändrad användning av ett anslag, och även den frågan förföll.

Åren 1892 och 1893 förekom en fråga, som icke stod i sammanhang med riksstaten, nämligen angående användning av hyresinkomsten från kronans fastighet i Konstantinopel. Man ansåg i statsutskottet, att denna fråga icke stod i sammanhang med statens reglerande och att den därför borde förfalla.

1893 ha vi frågan angående användande av viss del av anslaget till fästningskompanier för uppsättande av Karlskrona artillerikår ävensom angående Kungl. Maj:ts rätt att disponera över blivande besparingar å de för kårens uppsättande tillgängliga medel för byggnader m. m. Genom kamrarnas olika beslut ansågs denna fråga om användning av besparingar ha förfallit.

1894 förekom fråga om användning av förefintlig besparing å anslaget till värnpliktiges inskrivning m. m. för ersättande av tomtinköp m. m. Frågan ansågs förfallen genom kamrarnas olika beslut.

Så ha vi nu slutligen en liknande fråga från år 1906 — jag har tagit in statsutskottets memorial från detta år för att visa, huru man i våra dagar, alltså bland oss, som ännu höra till riksdagen, sett på saken i detta fall. Då förelåg den frågan, att Kungl. Maj:t skulle föreslå riksdagen att medgiva, att för staten finge inköpas vissa officerskåren och underofficerskåren tillhöriga byggnader belägna på olika lägerplatser. Den frågan ansågs emellertid vara förfallen, penningarna skulle icke gå på riksstaten, ty frågan hade icke sammanhang med uppgörandet av statsregleringen för det året, utan skulle gäldas av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar. Statsutskottet yttrade sig härvid enhälligt på sätt, som jag ber att få särskilt meddela — det är närmast detta exempel som gjort, att jag för min del ansett, att man kan peka på en bestämd praxis på detta område i våra dagar. Statsutskottet så-

ger sålunda: »Då denna fråga om inlösen för statsverkets räkning av förenämnda byggnader, varför köpeskillingarna enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle gäldas av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar, icke torde vara av beskaffenhet att böra genom gemensam votering avgöras, finner utskottet frågan hava för denna riksdag förfallit; vilket utskottet härmed skolat för riksdagen anmäla.»

Ang. en voteringsproposition.

(Forts.)

Detta är en av de få gånger statsutskottet givit en motive-ring för ett avslag å en hemställan om att gemensam votering icke skulle äga rum. Här säger utskottet direkt ut, att då frågan gäller ändrad disposition av fjärde huvudtitelns allmänna besparingar och icke torde vara av beskaffenhet att böra genom gemensam votering avgöras, så avstyrkes dylik votering. Detta utlåtande var som sagt enhälligt från statsutskottets sida.

Detta är anledningen till att jag för min del funnit, att praxis i detta avseende varit så pass utvecklad hitintills, att jag icke velat — åtminstone såvida icke riksdagen fullt medvetet och med öppna ögon såg, att man här gick att inleda en ny praxis, om man biföll detta förslag — att jag icke velat, säger jag, att man utan ett dylikt uppmärksamgörande på vad saken gäller skulle besluta i densamma. Nu vill jag säga, att jag principiellt flera gånger i kammaren uttalat den uppfattningen att jag anser det icke vara riktigt och överensstämmande med en förständig parlamentarisk utveckling, att man så litet som möjligt inskränker det gemensamma voteringsinstitutet. Jag har alltid uttalat den uppfattningen, när jag yttrat mig i sådana frågor som dessa, att så snart tveksamma fall föreligga, så bör man, som det heter i de gamla domarereglerna, »heilre fria än fälla». Och i det avseendet har jag intet emot, att riksdagen går att inleda en ny praxis på detta område, under förutsättning emellertid att vi alla äro överens om att vi härmed börja tillämpa en sådan ny praxis och att följaktligen det beslut, vi fatta, får karaktär av prejudikat för framtiden.

Då första kammaren — och hela högern där — ansett sig böra gå med på denna gemensamma voteringsproposition, och då man gjort detta med öppna ögon för konsekvenserna — som närmast komma att visa sig, då det nu omedelbart på grund av andra kammarens beslut gäller frågan om anslag på fjärde huvudtitelns allmänna besparingar till landstormen — då första kammaren således synes vilja vara med om att här inleda denna nya praxis eller att låta praxis gå i den riktning, att man hädanefter skall votera gemensamt om frågor rörande disposition av allmänna besparingar eller rörande frågor om ändrad användning av redan beviljade anslag, kan jag principiellt icke ha något att invända häremot och skall sålunda för min del icke framställa något yrkande om avslag på föreliggande voteringsproposition, men vill ha framhållit dessa synpunkter och fäst uppmärksamheten därå, att man hädanefter icke kan utan att göra sig skyldig till rent uppenbar inkonsekvens, eller rättare sagt att man helt enkelt struntar

Ang. en vote- i grundlag, praxis och allting, om man, så snart det passar för
ringsproposi- första kammaren, vägrar gemensam votering på områden som
tion. dessa.

(Forts.)

Jag vill således, herr talman, icke framställa något yrkande, ehuru jag velat fästa kammarens uppmärksamhet på att, om man bifaller detta förslag, så har man därmed fastslagit en ny praxis, som i stort sett innebär en brytning mot den praxis beträffande gemensamma voteringar på detta område, som varit gällande i 32 år.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Då den föregående ärade talaren icke gjort något yrkande, skall jag icke inleda någon debatt, utan anhåller endast att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren godkände den av utskottet föreslagna voteringspropositionen.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av sammansatta stats- och jordbruksutskottets memorial, nr 2, angående ersättning åt sammansatta stats- och jordbruksutskottets sekreterare och vaktmästare biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 37, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 28 angående brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande ävensom i samband därmed stående frågor. Därvid anförde

Herr Räf: Herr talman! Då jag befarar, att den stora nykterhetsreformen i dag återigen kommer att falla på å ena sidan dess ovillkorliga sammankoppling med en kommunal rösträttsfråga eller kommunal folkomröstning och å andra sidan ett vidhållande vid det av första kammaren fattade beslutet, tillåter jag mig göra följande uttalande.

Helst skulle jag hava avgivit min röst för den vid årets riksdag av herr Jonsson i Hökhult m. fl. avlämnade motionen. Men alldenstund ingen proposition till förmån för denna motion blivit framställd inom bevillningsutskottet, då detta dess memorial avgavs, och ej heller någon sådan reservation finnes i detta memorial, nödgas jag avstå därifrån.

Vad som därefter mest tilltalar mig äro de vid bevillningsutskottets betänkande fogade författningsförslag men utan sammankoppling med bestämmelserna om kommunal folkomröstning.

Enligt en uppgift i Svenska Morgonbladet skulle också herr Ollas Ericsson i Ovanmyra ha inom bevillningsutskottet arbetat

för en sådan linje och därvid erhållit understöd av flera socialdemokratiska utskottsrepresentanter men däremot rönt motstånd av de liberala nykterhetsvännerna i förening med några av högerns representanter inom utskottet, varigenom herr Ollas Ericssons yrkande föll med 9 mot 10 röster.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.

(Forts.)

Detta var så mycket ledsammare, som tidningen i fråga ser sig i tillfälle kunna göra följande uttalande: »Man lär ha haft förhoppningar att kunna vinna bifall för en sådan kompromiss i första kammaren, under förutsättning att vänstern enigt gått med på densamma.»

För att kunna rätt fördela skuggor och dagrar, i denna sak har jag närmare undersökt dessa tidningens meddelanden men icke funnit något, som strider emot deras riktighet.

Då jag nu för att i viss mån stödja denna herr Ollas Ericssons linje ånyo nödgas avgiva min röst för även lokalt veto, så sker det alltså under uttrycklig protest emot nykterhetsreformens ovillkorliga sammankoppling med kommunal folkomröstning.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Efter föredragning härpå av statsutskottets utlåtande, nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglemente för avlöning vid armén på krigsfot (krigsavlöningsreglemente) m. m. jämte en i ämnet väckt motion begärdes ordet av

Ang. krigsavlöningsreglemente.

Herr Rydén i Malmö, som yttrade: Herr talman! Jag har intet annat yrkande att framställa här än om bifall till utskottets förslag. Jag vill uttala en viss tillfredsställelse över att man omsider har kommit därefter, att man får ett krigsavlöningsreglemente, som i rätt avsevärd utsträckning är i sak bättre än det, som i en hastig vändning vann godkännande vid 1914 års sommarriksdag.

Vad jag här emellertid skulle vilja understryka, är att det litet varstädes i landet finnes en bestämd känsla, som även är mycket allmänt omfattad inom det riksdagsparti, som jag tillhör, rörande omfattningen av den mobilisering, för vilken detta krigsavlöningsreglemente i stor utsträckning kommer att få tillämpning. Det är i landet en mycket stark misstämning på grund av de alltjämt pågående utkallelserna av värnpliktiga, vilka nu ske i den omfattningen, att man för andra gången utkallar värnpliktiga till krigstjänstgöring. Det har till den riksdagsgrupp jag tillhör och till enskilda medlemmar av densamma inberättats en hel del av de dispositioner och kommanderingar, som man från högsta ledningen vidtagit i detta avseende, beträffande vilka det verkligen icke är underligt, att folk i landsorten undrar, vad ändamål en hel del av dem ha. Jag skall av naturliga skäl här icke ge mig in på att nämna vare sig orten eller styrkan av dessa förläggningar.

Ang. krigs-
avlöningsreg-
lemente.
(Forts.)

Det ligger i sakens natur, att man icke kan göra det i en riksdagsdebatt. Men jag måste säga, att även åtskilligt av vad jag själv varit i tillfälle att se, hos mig framkallat den frågan: vad är ändamålet med en del av dessa utkallelser? Vad är ändamålet med att en värnpliktig skall gå på Riddarholmskajen och promenera fram och tillbaka, såsom ju var människa vet har varit förhållandet hela vintern ända sedan augusti. Sannerligen, kan man icke undra, vad i all världen är meningen med att inkalla värnpliktiga för sådana uppdrag. Jag vill naturligtvis icke göra mig till målsman för en sådan uppfattning, som den, att icke regeringen skulle få vidtaga sådana åtgärder, som den anser oundgängligen nödvändiga, men jag tror å andra sidan, att allmänheten har rätt att fordra, att dessa inkallelser av värnpliktiga som skyddstrupper ej får större utsträckning än vad är oundgängligen nödvändigt, och att man icke bör utmana den allmänna meningen och det sunda förnuftet genom sådana dispositioner, som måste förefalla ändamålslösa.

Jag skulle således, herr talman, vid detta tillfälle vilja rikta en bestämd vädjan, som jag vet omfattas av ofantligt stora lager av svenska medborgare, till regeringen att ägna de militära dispositionerna på detta område en ingående granskning för att se till, huruvida icke en del indragningar av de posteringar, som nu äro utsatta, skulle kunna äga rum, och därigenom de värnpliktiga beredas tillfälle till någon lättnad i sina personliga bördor i jämförelse med vad nu är förhållandet.

Jag har i den föreliggande frågan intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Olausson, Branting, Berg* i Munkfors, *Larsson* i Västerås, *Andersson* i Gävle, *Gylfe, Svensson* i Skönsberg, *Olofsson* i Ävik, *Hedlund, Olsson* i See, *O. Nilsson* i Örebro, *Leksell, Andersson* i Milsmaden, *Bogren, Flognfält, Hedström, Nordström, Bäcklund, Johansson* i Trollhättan, *Magnusson* i Kalmar, *Hansson, Törnkvist, Hage, Nilsson* i Kristianstad, *Johansson* i Uppmälby och *Sköld*.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

§ 9.

Vidare föredrogos vart för sig:

bankoutskottets memorial:

nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående vissa ändringar i avlöningsstaten för riksbanken; och
nr 42, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott; samt

särskilda utskottets nr 1 utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 80, angående höjning av anslaget till statsmedicinska anstalten.

Utskottens i nämnda memorial och utlåtande gjorda framställningar biföllos av kammaren.

§ 10.

Till avgörande förelåg nu särskilda utskottets nr 2 utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslag), dels ock i anledning av samma proposition väckta motioner.

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.

Genom en den 20 april 1915 dagtecknad proposition, nr 182, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvärens, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslag).

I samband med denna proposition, som blivit till särskilda utskottet nr 2 hänvisad, hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 96 av friherre *Fleming* samt inom andra kammaren nr 238 av herr *Runefors* och nr 246 av herr *Hildebrand*.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med tillkännagivande att det i förevarande proposition framlagda lagförslaget icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte i anledning av sagda proposition samt herr *Runefors*' motion men med avslag å herr *Hildebrands* och friherre *Flemings* motioner för sin del antaga i utlåtandet intaget förslag till lag angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslag).

Vid utlåtandet voro emellertid följande reservationer:

av herrar *von Sneidern*, *Olsson* i Rödningsberg och *V. Edvard Larsson* beträffande viss del av motiveringen; samt

av herrar *Wrangel*, *V. Edvard Larsson*, *Olsson* i Sec, *von Sneidern*, *Olsson* i Rödningsberg, *Jönsson* i Boa och *Runefors* i fråga om 31 §.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, beslöt kammaren, på förslag av herr talmannen, att lagförslaget skulle föredragas paragrafvis, att lagtext ej skulle uppläsas, såvida icke begäran därom framställdes, samt att vid 1 § diskussionen finge röra sig om lagförslaget i dess helhet.

Efter föredragning av 1 § yttrade

Herr *Hildebrand*: Som herrarna kunna till, har jag tillåtit mig att framlägga en motion i denna fråga, men i det läge, vari

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

saken nu befinner sig, alldeles i slutet av riksdagen, när frågorna komma med så oerhörd fart på varandra och tränga undan varandra, är det icke min mening att taga upp någon egentlig debatt. Jag har endast velat uttala ett par ord av beklagande över att frågan kommit i det skick, i vilken den för närvarande befinner sig.

Det synes mig, att Kungl. Maj:t och särskilt föredragande departementschefen icke tagit tillbörlig hänsyn till vad de militära myndigheterna ansett vara oundgängligen nödvändigt för att få betryggande anordningar i händelse av mobilisering vid krigsfara. Det är ju alldeles klart, att när man skall ordna en sak sådan som denna, så kan man antingen inrikta sig helt och hållet på, hur situationen skulle bli i händelse av mobilisering och söka sörja för att då allt skall ställa sig så förmånligt för en hastig mobilisering som möjligt, eller också kan man uteslutande eller i övervägande grad tänka på förhållandena under fredstid och söka åstadkomma anordningar, som så litet som möjligt rubba vardagslivets förhållanden och medföra så litet besvär som möjligt för de fredliga invånarna i landet, i detta fall hästägarna. Nu vill jag visst icke påstå, att Kungl. Maj:t *endast* tagit hänsyn till freds-förhållandena, utan förslaget innebär ju i många punkter en mycket ordentlig förbättring jämfört med de nuvarande förhållandena. Men det synes mig dock, att det hade varit i högsta grad önskvärt, att departementschefen mera än vad som här skett hade inriktat sig på sådana anordningar, som kunnat trygga en hastig och god hästutskrivning, när behovet verkligen infinner sig. Följden av en tillämpning av Kungl. Maj:ts förslag synes mig bli onödig tidsutdräkt vid allmän hästutskrivning och icke blott detta, utan även onödig förbrukning av hästmaterialet, därigenom att hästar uttagas för ändamål, till vilka de icke passa. Detta synes icke kunna ordentligt undvikas med det i huvudsak av utskottet tillstyrkta kungl. förslaget. Jag tror därför, att det varit synnerligen önskvärt ur synpunkten av landets försvarsberedskap, om antingen det förslag hade kunnat tillstyrkas, som friherre Fleming i första kammaren framlagt, eller frågan i väsentliga delar undanskjutits till ett följande år. Men när en så viktig fråga framlagts i detta skick av Kungl. Maj:t och när föredragande departementschefen av hänsyn till besvär i fredstid och till en årsutgift av cirka 60,000 kronor icke ansett sig kunna komma fram med ett förslag som bättre tillgodoser behovet av hästutskrivning i samband med mobilisering, ja, då ligger frågan så illa, när den kommer från utskottet, att jag fullkomligt inser, att det ingenting står att vinna med att komma med ett yrkande.

Jag har, herr talman, intet sådant att framställa.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att vi alla här äro eniga om ändamålet med denna lag, d. v. s. att krigsmakten, då fara hotar eller krig utbryter, skall bli i tillfälle att så snabbt som möjligt få sitt behov av krigsdugliga häs-

tar tillgodosett. Då är naturligtvis varje hästägare, varje lantman skyldig att så snabbt som möjligt ställa det bästa material till krigsmaktens förfogande. Därom äro vi alla eniga, och vi äro även eniga därom, att för detta måls vinnande vissa anordningar under fredstid äro behöfliga. Vid fastställandet av dessa anordningar torde däremot meningsskiljaktigheter yppa sig. På åtskilliga håll synes man, enligt min uppfattning, ej i tillbörlig grad ha tagit hänsyn till, att icke onödiga kostnader åsamkas och olägenheter och besvär läggas på hästägarna. Vi veta, att det nu föreliggande lagförslaget är avsett att ersätta den nuvarande lagen av år 1895 om anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot. Mot denna lag ha åtskilliga anmärkningar riktats, och vill jag erinra därom, att dessa anmärkningar ha framkommit före den nuvarande situationen. Generalstabschefens anmärkningsskrivelse är daterad redan år 1908, så att det nu framlagda lagförslaget är icke förorsakat av den nuvarande militära högkonjunkturen.

De anmärkningar, som riktats mot 1895 års lag, äro huvudsakligen två, dels att man enligt denna lag ej uttagit vissa bestämda hästar utan endast ett bestämt antal inom varje kommun, och dels hur detta antal hästar bestämts för de olika kommunerna. Som det nu går till, finnes en kommunal nämnd, och denna fördelar det antal hästar, som varje kommun är skyldig att leverera, på olika hästägare. Den bestämmer det antal hästar, som varje hästägare är skyldig att lämna. När mobilisering inträffar, är denne hästägare skyldig att leverera dessa hästar. Men då ligger frestelsen nära till hands att ej leverera det bästa och för fältbruk lämpligaste materialet. Det är ett hål i lagen, som man sökt täppa till, och det har skett genom den nya lagen. Nu skall en nämnd utse, vilka hästar under det kommande året skola stå till krigsmaktens disposition, om mobilisering inträffar. Därom äro alla eniga.

Men andra anmärkningen har riktats däremot, hur det går till, när man bestämmer det antal hästar, som skola uttagas inom varje kommun. Nu går det så till, att man stöder sig utslutande på den officiella jordbruksstatistiken, vilken talar om, huru stort antal hästar över tre år det finnes i landet och i kommunen, och efter denna proportion bestämmer man antalet hästar inom kommunerna, för vilkas levererande kommunerna äro ansvariga. Då säger man från kritiskt håll, att det är krigsdugliga hästar, som skola levereras, och då kan det hända, att större antal krigsdugliga hästar skall utgå från en kommun, än den kan prestera, och att det därför från kommunernas sida vore en synnerligen önskvärd anordning, att man toge reda på hela antalet krigsdugliga hästar i landet och i kommunerna och därefter bestämde antalet. Detta resonemang är teoretiskt oangripbart, men de faktiska förhållandena äro sådana, att det är överflödigt med en så stor apparat, som man för detta måls vinnande nödgas sätta i gång. Ty man får ju besinna, vad det egentligen är, som menas

*Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.,*

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

med krigsdugliga hästar. Däröfver upplyser lagens 15 §. Den säger, att det skall vara hästar som äro felfria, som äro av stark kroppskonstitution och ha en höjd af öfver 1,38 m. Vi veta, att detta icke är någon farlig höjd, och att flertalet hästar uppfylla detta villkor. Antalet hästar, som vid mobilisering skall uttagas, torde vidare omfatta 10 å 15 procent af hela häststammen, och ett dylikt antal krigsdugliga hästar lär det väl ej vara omöjligt för kommunerna att prestera. Under sådana omständigheter förefaller det olämpligt att ställa till med en invecklad apparat för fixerande af antalet krigsdugliga hästar för varje kommun. Detta gäller i främsta rummet draghästar, då på sådana ingen brist torde finnas. Vi veta äfven, att vårt lands kallblodiga hästavel går framåt, så att de svårigheter, som möjligen funnits, bliva mindre år för år. En annan sak är det med ridhästarna, som huvudsakligen tagas af de varmblodiga hästarna, och vi veta, att tillgången på dessa kan vara mindre riklig. Men vi veta äfven, att det icke torde vara omöjligt för Kungl. Maj:t att på annat sätt förskaffa sig kännedom om, var den varmblodiga hästaveln finnes, och där taga det antal ridhästar, som behöves. Kungl. Maj:t kan skaffa upplysningar från remonteringsstyrelsen, hästpremieringsnämnderna och hushållningssällskapens förvaltningsutskott, som kunna lämna upplysningar därom. För transportförhållandenas skull kan det kanske vara nödvändigt att äfven på vissa håll, där varmblodig hästavel ej finnes, uttaga ett mindre antal ridhästar, men då får man taga de bästa, som kunna tjäna det avsedda ändamålet. Det kan ingen sakkunskap och ingen statistik i världen skaffa hästar, som ej finnas. Man får taga de lämpligaste som för tillfället stå till buds.

Närmast för ridhästarnes skull kan det därför finnas skäl att något lätta på den regel, efter vilken hästarne nu uttagas, eller efter statistikens uppgifter om *antalet* hästar. Jag har därför för min del kunnat vara med om en sådan avfattning af 3 §, att fastställandet af hästantalet skall ske efter antalet *krigsdugliga* hästar, då Kungl. Maj:t, på det sätt jag antytt och andra så småningom kan skaffa sig kännedom därom. Men detta är något helt annat än att ställa till med en så oerhörd apparat, som man tänkt, för erhållande af dessa upplysningar. Generalstabschefens förslag, som framförts af herr Fleming i första kammaren och herr Hildebrand i denna kammare, och som af honom vidrörts under den nu pågående debatten, gick ut på, att samtliga hästar i kommunerna skulle vid upprepade tillfällen med korta mellanrum sammanföras till stora besiktningsmöten, vid vilka de hästar, som skulle inställas vid mobilisering, skulle utväljas af delvis militärt sakkunniga nämnder. Man kan tänka sig den besvärliga apparat, som därigenom skulle sättas i gång, och om man genomläser generalstabschefens förslag, finner man vidare, att hela denna apparat icke skulle leda till det af honom avsedda ändamålet, ty det finnes icke med ett ord antytt, att någon undersökning skulle göras af alla dessa hästar, utan man skulle till slut endast bestämma, vilka

hästar skulle åläggas infinna sig vid mobilisering. Konungens befallningshavande ha avstyrkt detta förslag, och det har ej upptagits av Kungl. Maj:t, men Kungl. Maj:t tyckes fortfarande tro på möjligheten av att definitivt fixera antalet krigsdugliga hästar och har i sin proposition antytt, att det skulle ske genom upprepade hästräkningar. Man hänvisar till den kreatursräkning, som företogs av den statistiska kommittén, som avslutade sitt arbete år 1910. Ja, denna väg tror jag icke vara den framkomliga. Denna räkning avsåg endast antalet och ej kvaliteten av djuren. Men däremot har, sedan generalstabschefen år 1908 framlade sitt förslag, något annat tillkommit. Han hänvisar då till, att det ej fanns lokala jordbruksstatistiska undersökningar, men sådana ha genom 1912 års riksdagsbeslut tillkommit. Jag tror, att det ej vore absolut omöjligt att genom dessa lokala undersökningar komma till ett resultat även i denna riktning, vilket kunde tjäna till ledning för Kungl. Maj:t vid fastställandet av det antal hästar, som skall uttagas av kommunerna.

Nu har emellertid utskottet icke stannat vid Kungl. Maj:ts förslag, utan utskottsmajoriteten har gått längre, och detta har skett genom ett tillägg till 10 § i lagen. 10 § ger vissa råd och upplysningar, hur hästuttagningsnämnderna i orterna skola fungera. Hästuttagningsnämnden bör, enligt Kungl. Maj:ts förslag, »låta sig angeläget vara att vinna noggrann kännedom om de inom kommunen befintliga hästars och anspansfordons beskaffenhet samt lämplighet för krigsbruk», och utskottet tillägger: »och däröver föra förteckning». Jag har kunnat gå med på utskottets formulering av paragrafen, men det är av synnerlig vikt att beakta att denna förteckning kan tjäna helt olika ändamål. Det är mig ej obekant, att de nämnder, som nu fungera, ehuru de ej ha skyldighet därtill, på sina håll föra anteckningar om hästarna i kommunen för att dessa anteckningar skola vara till ledning för nämndernas eget arbete följande år. Jag kan därför vara med om att tillstyrka, att nämnderna i regel skola upprätta en sådan förteckning, och jag har bifogat en reservation till 10 §, gående ut på en motivering, som anger, att just för sådant ändamål kunna dylika förteckningar vara lämpliga. Men en helt annan sak är, om dessa förteckningar läggas på den bogen, att de så småningom komme att utveckla sig till officiella dokument, på vilka Kungl. Maj:t kunde stödja sig vid fastställandet av det antal hästar, som skall uttagas inom varje kommun. Att det är något sådant, som utskottsmajoriteten åsyftat, framgår för mig tydligast därav, att det har varit omöjligt för mig att få utskottet med på den motivering, jag föreslagit beträffande 10 §.

Och låtom oss erinra oss, att motiveringen härvidlag spelar en kanske större roll än i många andra fall kan vara förhållandet. Ty vi finna av 34 §, att Kungl. Maj:t äger utfärda närmare föreskrifter, hur denna lag skall tillämpas. Det kan hända, att om det medgivande som i motiveringen här lämnas blir riksdagens beslut, så finnes det möjlighet och kanske sannolikhet för, att en

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.

(Forts.)

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

blivande Kungl. Maj:t, som icke iakttagit den besinningsfullhet i detta avseende, som man måste erkänna, att den nuvarande Kungl. Maj:t iakttagit, utvecklar denna organisation på ett sätt, som vi här i kammaren ingalunda kunna vara tillfredsställda med. Jag tror därför, att det vore synnerligen önskligt, att kammaren beslutar antaga den motivering till 10 §, som här i reservationen är föreslagen.

Sättet att upprätta förteckningarna och ändamålet, som de skola tjäna, har även stort inflytande på de kommunala nämnderna och deras sammansättning. Ju större arbete man lägger på de kommunala nämnderna, desto svårare är det att bibehålla dem vid vad de böra vara, nämligen en samling av kommunala förtroendemän. Det bör vara medlemmar av kommunerna, som väl känna till förhållandena, såväl hästar som hästägare, och som kunna göra urval och bestämma vilka hästar, som skola gå ut. Gör man arbetet större och besvärligare, så ledes man så småningom därhän, att det blir alltmer och mer en byråkratisk institution, och jag tror, att det är en olycklig utveckling. Jag tror i allmänhet att det är klokt även i statens och samhällets intresse, att man icke alltför mycket rycker undan ansvarsfulla uppdrag från de kommunala förtroendemännen och överlämnar detta ansvar till ämbetsmännen, det må vara civila eller militära.

För närvarande äro nämnderna uteslutande kommunala. Enligt det förslag, som framkom från generalstabschefen, skulle nämnden förstärkas av en militär sakkunnig person. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle ordföranden tillsättas av Konungens befallningshavande, oberoende från vilken ort han togs. Härigenom var en möjlighet beredd att få in en utomstående person, vilket icke skulle vara önskvärt. Häremot har inom utskottet framkommit en stark opinion. Man ansåg, att det enda riktiga skulle vara, att även ordföranden togs från kommunerna. Man är fullt övertygad om att den sakkännedom, som i detta fall erfordras, kan presteras inom kommunerna. Jag tror det är herr Hildebrand, som i sin motion säger, att man icke kan förutsätta, att flertalet hästägare skulle på den punkten vara sakkunniga. Ja, vi behöva ju icke fordra, att flertalet är det. Det behövs ju bara att *en* person finnes inom varje kommun, som har förmågan att kunna säga, att den hästen är stark och bra, och det tror jag verkligen, att kommunerna kunna prestera. Och med all sakkunskap i världen som på detta håll kan presteras kan man endast säga, att vid ett visst tillfälle den och den hästen är i det och det skicket. Ett år därefter kunna förhållanden ha inträffat, som göra, att han icke är i det skicket. Men vid mobiliseringstillfälle skall det finnas både militär och veterinär sakkunskap.

Det man kan göra, om man vill undvika ett dyrbart besiktningförfarande, är helt enkelt att uttaga ett något större antal hästar, så att vid den slutliga besiktningen vid mobiliseringstillfället finnes tillfälle till en något större utgallring, än som annars kunde vara av behovet påkallat.

Mina herrar! Jag tror som sagt, att det förslag som nu föreligger är ägnat att förbättra och ställa till rätta de missförhållanden, som möjligen kunna påpekas i den nuvarande lagen, och även att det icke pålägger de kommunala nämnderna och hästägarna större bördor än som är nödvändigt. Men jag tror, att det vore synnerligen olyckligt, om icke den förändring vidtoges rörande 10 §:s motivering, som jag har omnämnt. Jag tror, att vi böra draga oss för att verkligen införa en ny stor mantalsskrivning här i landet och det för hästarna. Jag tror, att detta icke, för det behov det gäller att här fylla, är nödvändigt. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till lagens 1 §.

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

Herr Andersson i Milsmaden: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den föregående talarens grundliga utredning skall jag avstå från något anförande och endast helt och hållet instämma i vad han här anfört.

Herr Christiernson: Herr talman! Jag skall fatta mig kort, först och främst därför att det är ju en av riksdagens sista dagar. Och vidare vill jag säga, att när utskottet är enigt om att tillstyrka paragrafen och ingen inom utskottet fört fram några andra synpunkter, så kan jag icke finna det lämpligt heller att taga upp till bemötande ett anförande, som går emot ett förslag, som ligger alldeles utanför ramen, och vilket ingen, som sagt, icke ens motionären velat idag yrka bifall till. Jag tror, att man kan använda tiden bättre.

Jag ber att få yrka bifall till utskottet förslag.

Herr Olofsson i Åvik: Herr talman! Då jag för min del ansett, att de nämnder, som nu finnas i församlingarna, på ett tillfredsställande sätt hittills kunnat uppfylla de uppgifter som åligga dem och jag också är övertygad om att de även för framtiden kunna göra det, men då jag däremot är övertygad om, att om kammaren antager det nu föreliggande förslaget, det kommer att för kommunerna och för de enskilda lantbrukarna och hästägarna i kommunerna medföra mycket stora svårigheter och besvärligheter och kanske också utgifter, som man nu med den fart riksdagsarbetet fått icke kunnat helt sätta sig in i, så tror jag, att det vore synnerligen obetänksamt av denna kammare att nu antaga det föreliggande förslaget. Orsakerna varför utskottet gått med på förslaget känner jag icke till, men det torde också ha sin del i det raska arbete som nu skall utföras. Man vill gå alla möjliga framställningar till mötes så långt, att man kan icke alls överskåda de konsekvenser det kan innebära. För mig åtminstone står det alldeles klart, att det kan komma att medföra väsentliga obehag och oberäknliga konsekvenser för församlingarna, för kommunerna och för de enskilda hästägarna. På den grunden, herr talman, och då jag anser, att de förhållanden, som nu äro rådande,

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.

(Forts.)

icke medföra den ringaste fara, så ber jag få yrka rent avslag på det föreliggande förslaget.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på godkännande av utskottets förslag till förevarande paragraf samt vidare på avslag å berörda förslag; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i det av andra särskilda utskottet uti dess förevarande utlåtande nr 1 framlagda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets förslag till nämnda §.

Omröstningen utföll med 139 ja mot 55 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen.

2 §; *överskriften till 1 och 2 §§; 3—9 §§.*

Godkändes.

För 10 § hade utskottet föreslagit följande lydelse:

10 §.

Hästuttagingsnämnden bör låta sig angeläget vara att vinna noggrann kännedom om de inom kommunen befintliga hästars och anspanssfordons beskaffenhet samt lämplighet för krigsbruk och däröver föra förteckning.

I den mån så kan ske, bör nämnden, i fråga om hästar, som äro försäkrade i kreatursförsäkringsbolag, söka förskaffa sig kunskap om de uppgifter, försäkringshandlingarna innehålla.

Vid denna paragraf hade herr *von Sneidern m. fl.* uti den av dem avgivna, ovan omnämnda reservationen förklarat sig anse, att motiveringen bort hava annan i reservationen angiven lydelse.

Paragrafen föredrogs, varefter ordet begärdes av

Herr von Sneidern, som yttrade: Herr talman! Jag skall be att med hänvisning till vad jag yttrade när lagens 1:sta § före-

drogs få yrka bifall till paragrafen med den motivering, som finnes upptagen i den av mig m. fl. till betänkandet fogade reservationen.

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.

(Forts.)

Härpå anförde

Herr Svensson i Eskilstuna: Herr talman! Jag skall be att för min del få yrka bifall till paragrafen med den motivering, som utskottet har föreslagit. Jag ber att få framhålla, att den ändring som har vidtagits i tionde paragrafen, den har utskottet varit fullständigt enigt om, så att det är icke så, som herr von Sneidern i sitt förra anförande framhöll, att det skulle vara en majoritet inom utskottet, utan man är som sagt enig om den ändringen.

Vad så beträffar motiveringen, mot vilken herr von Sneidern m. fl. reserverat sig, så förhåller det sig så, att den egentliga skillnaden mellan den motivering, som herr von Sneidern föreslår, och den utskottet föreslår, består däri, att utskottet något utförligare har utvecklat det ändamål, som den av utskottet föreslagna förteckningen och det av utskottet föreslagna tillägget i paragrafen skulle tjäna. Det är, som sagt, den huvudsakliga skillnaden. Dessutom har ju utskottet i någon mån tryckt på att denna förteckning bland annat ju kan komma att tjäna det syftet att underlätta för Kungl. Maj:t att erhålla en god kännedom om antalet krigsdugliga hästar i landet och dessas fördelning mellan rid- och draghästar. Jag kan inte finna för min del annat än att det ligger i själva sakens natur att dessa förteckningar kunna komma att tjäna ett sådant ändamål, och att således dessa förteckningar tillsammans med en del andra faktorer, om vilka herr von Sneidern talar, som remonteringsstyrelsernas kännedom om hästbeståndet, hästpremieringarna o. dyl. kommer att bli för Kungl. Maj:t en fullt tillräcklig grund att stå på, då det gäller att fördela mellan kommunerna det antal, som de skola hava att vid mobilisering utgöra. Det kan enligt mitt förmenande icke ligga någon fara i detta så att därur skulle framgå någon betungande apparat. Om det nu ligger någon fara, så finnes den naturligtvis, vilken motivering riksdagen än vill ge paragrafen, i själva tillägget i paragrafen, men hänför sig icke till den ena eller andra motiveringen. Om man således befarar något sådant, så borde man då ha att vända sig emot det av utskottet föreslagna tillägget i paragrafen. Med en ändring av motiveringen tror jag inte man avfärdar en sådan fara, om den finnes. För min del tror jag inte det ligger någon fara däri, och anhåller därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i See: Herr talman! Jag har begärt ordet för att tillkännage, att jag ansluter mig till paragrafen med den motivering, som finnes i den av herr von Sneidern m. fl. avgivna reservationen. Att mitt namn icke kommit med bland reservanterna

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.

(Forts.)

beror därpå, att jag icke varit i tillfälle att närvara vid betänkan-
dets justering.

Gent emot den sista ärade talaren vill jag framhålla för kam-
marens ledamöter, att de allvarsamt böra tänka på, vilken apparat
detta blir, i händelse man går in på utskottets förslag. Jag har
gått med på det lilla tillägget i tionde paragrafen på den grund,
att det bör finnas en förteckning, som kan tjäna till stöd och led-
ning för nämnden, när den upptecknar de enligt dess åsikt krigs-
dugliga hästar, som finnas inom kommunen. Men gå vi med på
utskottets motivering till denna paragraf, så utvecklar det sig
ganska snart därhän, att vi få in i de bestämmelser, som Kungl.
Maj:t enligt § 34 kommer att utfärda, en föreskrift att denna för-
teckning skall tjäna till grund för den uttagning för varje kom-
mun och för landet i dess helhet, som Kungl. Maj:t bestämmer.
Ty det står tydligt i utskottets motivering: »Uppgifterna i för-
teckningarna torde jämväl kunna tjäna till ledning vid den i § 3
omförmälda fördelning av för krigsmaktens behov erforderliga
hästar». Således har här grunden lagts till att icke blott nämnden
skall för sig ha en förteckning, så att den vet, var den skall
taga en ny häst, ifall någon säljer sin eller ifall en häst dör
eller blir ofärdig eller icke kan anses krigsduglig, utan det skall
ytterligare vara en förteckning, som skall gå in till Konungens
befallningshavande för att man därifrån skall kunna räkna ut för-
delningen och uttagningen av de krigsdugliga hästarna inom varje
kommun. Och detta blir en apparat som blir mångdubbelt mer
invecklad än för närvarande är fallet. Men jag vill i detta sam-
manhang omnämna, att som det nu går, så torde det inte, i den
mån, som verkligen enligt nuvarande bestämmelser nämnderna
sköta sina uppgifter, vara mycket övrigt att önska. I det fallet
kan jag instämma med herr Olofsson i Avik i vad han yttrade vid
första paragrafen. Inom min kommun har jag erfarenhet av denna
sak, som ledamot i nämnden och på sista tiden som dess ordförande,
och jag vet icke, om man skulle sätta i gång med de största appa-
rater, som här vinka framför oss, om man skulle kunna få det
annorlunda än efter de enkla metoder, som vi nu ha. Jag skall
inte säga något om en komplettering i vissa fall, som kan ha grund
för sig, så att det verkligen blir något utfört, men denna utveck-
ling, som här synes framför oss, torde vi böra akta oss för, och
det är därför jag yrkar bifall till den motivering, som förefinnes
i herr von Sneiderns m. fl. reservation.

Herr Tamm: Herr talman! Jag vill endast säga det, att
det icke har varit utskottets mening, att det skulle, som herr Olsson
i See anförde, upprättas ytterligare en förteckning, en förteckning
som skulle insändas till Konungens befallningshavande. Det står
att uppgifterna i den av ordföranden förda förteckningen kunna
tjäna till ledning. Och det är alldeles givet, att när en förteck-
ning finnes, så är det bra lätt att gruppera de olika slagen av häs-
tar. Och om det begäres en uppgift därom, så har ordföranden

lättare att lämna den, om förteckningen finnes. Jag tror icke, att man skall kunna lägga denna förtecknings upprättande bland de stora obehag, som man påstår skulle komma på lantmännen. Ty detta gäller endast hästutskrivningsnämnden och särskilt ordföranden i densamma. Det är på honom, som arbetet kommer, och det medför icke en smula ökade besvär för lantmännen. Det har också i motiveringen frambållits, att det i allmänhet ej ens torde vara erforderligt att verkställa besiktning, huruvida hästarna äro i förteckningen intagna, och detta på grund därav att nämnderna äro så väl bekanta med förhållandena inom kommunerna. Jag tror således icke att det är möjligt att på denna paragraf med den av utskottet föreslagna motiveringen använda de något överdrivna uttrycken: »stora apparater, stora besvär».

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Christiernson: Herr talman! Med anledning av att en talare fruktade, att det möjligtvis skulle kunna uppstå besvär, särskilt för hästägare, genom att man godkände utskottets motivering, så vill jag för min del säga, att om man studerar det föreliggande förslagets motivering, så är det genomgående i den, att hästägaren icke skall åsamkas något som helst besvär, och jag vädjar till dem, som följt denna debatt här i dag, om man på något sätt visat, att förslaget kommer att medföra något besvär för hästägaren. När herr Olsson i See är rädd för, att det skall kunna bli några vidlyftigheter, så vill jag säga, att blir det vidlyftigheter, så blir det vidlyftigheter för Konungens befallningshavande och Kungl. Maj:t, och jag får säga, att det väl i denna fråga är iikgiltigt för kammaren, om Konungens befallningshavande och Kungl. Maj:t för sin del vill föranstalta en hästräkning. Jag antar, att hur man än skriver denna lag, så är det intet, som hindrar, att Konungen en vacker dag får lust att räkna hästarna i riket. Men skall han göra detta, så måste han gå in till riksdagen för att få pengar. Att Konungen skulle kunna med den formulering av motiveringen, som avgivits i utskottets förslag, få större befogenhet än med den motivering, som reservanterna föreslagit, tror jag icke.

Styrkan i utskottets motivering synes mig ligga däri, att man där får sagt en del saker, som icke kunna bestridas, om vad man väntar sig av denna allmänna hästrulla. Jag ber för övrigt att få säga, att det torde vara synnerligen praktiskt, att Konungen låter upprätta ett formulär, som sedan dessa hästuttagningsnämnder kunna använda, när de skola göra sina anteckningar. Här har man icke avsett med denna förteckning annat, än att i den mån, som nämnderna få kännedom om hästbeståndet i en socken eller kommun, skall därom anteckning göras. Det synes då naturligt, att man säger, att Konungen skall lämna denna anteckningslista så att säga till hästuttagningsnämnderna, så att uppskrivningen sker på ett likartat sätt i de olika kommunerna.

När utskottets medlemmar i *sak* äro fullt ense, d. v. s. om

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

lagtexten, kan det kanske synas, som om denna strid om motive-
ringen är en strid om påvens skägg. Jag skall icke vidare uttala
mig därom, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till punkten
med utskottets motivering.

Herr von Sneidern: Herr talman! Om det verkligen här
gällde sblott en strid om påvens skägg som utskottets vice ordfö-
rande äger, så skulle jag vilja fråga honom varför utskottet så be-
stämt vägrat att gå med på den enkla motivering, som reservan-
terna föreslagit.

Mot herr Tamm skulle jag vilja säga och för kammaren på-
peka vad som står i utskottets motivering till 10 §. Där står, att
det i allmänhet icke torde vara erforderligt att verkställa besikt-
ning på samtliga hästar inom kommunerna. Detta betyder, att ut-
skottsmajoriteten dock tänkt sig, att en sådan besiktning i viss
utsträckning skulle vara erforderlig för samtliga hästar inom en
kommun, d. v. s. hela nämnden eller dess ordförande och någon av
dess ledamöter skulle fara omkring och titta på hästarna. Jag
tror att detta är ett perspektiv, som man har anledning att vara
rädd för.

Vidare har man sagt, att det icke är hästägaren som besväras,
utan att besväret helt och hållet lägges på ordförandena i hästut-
tagningsnämnderna. Ja, det är på ordförandena, som man lägger
detta arbete, men man bör också vara rädd för detta, ty ju mer
man lassar på ordföranden i denna nämnd, desto svårare har man att
få detta uppdrag till ett kommunalt förtroendeuppdrag, som det
bör vara. Nu har man visserligen en garanti därutinnan, att den
ersättning, som skall lämnas av statsmedel, för närvarande icke
är så stor, att det kan vara ur ekonomisk synpunkt lockande för
någon utomstående att åtaga sig detta uppdrag. Men lassar man
nu på dessa ordförande en sådan arbetsbörda, är jag övertygad
om, att man snart får framställningar om ökad avlöning.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till min reservation.

Herr Olofsson i Digernäs: Jag vill påpeka det förhåll-
det, att först varnar herr Christiernson för att man skall syssla
med denna fråga och säger, att man blott skall svälja den. Sedan
komma två socialdemokratiska redaktörer och tala för utskottets
förslag. Vi bönder bära, som sagt bara rätta oss efter det, som
behagar dem i denna fråga. Ja, herrarna vilja väl helst, att vi
skola få mönstring med hästar på ungefär samma sätt, som vi nu
hava mönstring med värnpliktiga. Det är väl dit, som de social-
demokratiska redaktörerna vilja komma. Men jag vill icke vara
med om att följa deras befallning i detta fall utan ber att få yrka
bifall till herr von Sneiderns reservation.

Herr Christiernson: Jag vädjar till kammaren om det kan
vara skäl att blanda in en sådan synpunkt som socialdemokratiska
redaktörers befogenhet att uttala sig i sådana saker, som det här

rör sig om. Jag skall blott säga, att om herr Olofsson i Digernäs kommer till Helsingborg, så skall jag visa honom det stall, som jag är ansvarig för, och han skall då finna, att jag personligen kanske är lika mycket intresserad av denna sak som han.

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen till en början framställd proposition beträffande utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf blev berörda förslag av kammaren godkänt.

Vidare gav herr talmannen i fråga om motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av samma motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr von Sneidern m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

11—20 §§; överskriften till 3—20 §§; 21—29 §§ med tillhörande överskrift; 30 §.

Godkändes.

Enligt utskottets förslag skulle 31 § lyda sålunda:

31 §.

Från den dag, Konungen förordnat, att rikets krigsmakt eller någon del därav skall ställas på krigsfot, och intill dess mönstring enligt denna lags bestämmelser ägt rum, må häst eller fordon, som uttagits för krigsbruk, icke avyttras utan att Konungen härtill givit lov.

I övrigt sker genom denna lag ingen inskränkning i ägares rätt att fritt förfoga över uttagna hästar och fordon.

Ifråga om denna paragraf hade herrar *Wrangel m. fl.* uti sin vid utlåtandet fogade reservation yrkat, att första stycket måtte erhålla följande lydelse:

Från den dag, Konungen förordnat, att rikets krigsmakt skall ställas på krigsfot, och intill dess mönstring enligt denna lags bestämmelser ägt rum, må häst eller fordon, som uttagits för krigsbruk, icke avyttras utan att Konungen härtill givit lov. Avser nämnda förordnande, att allenast en del av rikets krigsmakt skall ställas på krigsfot, skall vad sålunda stadgats äga motsvarande tillämpning inom de delar av riket, Konungen i sådant fall bestämmer.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade

Herr von Sneidern: Herr talman! Regel är, att hästar som bli uttagna för krigsbruk och upptagna i hästrullan liksom också

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

fordon få försäljas. Det står i 2 mom. i denna paragraf: »I övrigt sker genom denna lag ingen inskränkning i ägares rätt att fritt förfoga över uttagna hästar och fordon.» I denna allmänna bestämmelse gör då 1 mom. den inskränkningen, att så fort mobilisering inträder, det må vara allmän eller partiell, så skall detta förhållande upphöra, och ingen får sälja vare sig hästar eller fordon, som äro upptagna i dylika rullor. Mot denna föreskrift har herr Wrangel m. fl. avgivit en reservation, som går ut på att i händelse av allmän mobilisering sådant förbud omedelbart skall inträda men att däremot, om det företages en partiell mobilisering, vare sig den är inskränkt till ett visst område eller utsträckt över hela landet, Konungen skulle förordna, huru och i vilken utsträckning, man skall få försälja hästar och fordon. Jag tror, att det är ganska uppenbart, att det kan leda till egendomliga konsekvenser, om verkligen den av utskottet föreslagna lydelsen av paragrafen skulle antagas. Då skulle nämligen all försäljning av hästar och fordon som uttagits till krigsbruk helt och hållet upphöra, därför att eventuellt en obetydlig del av krigsmakten, vilken del som helst, mobiliserats.

Riktigast och mest konsekvent hade det enligt min uppfattning varit, om man lätit det under alla förhållanden bero på en förordning av Kungl. Maj:t. Folket i bygderna skulle då veta, att de i allmänhet äga rätt att sälja hästar och åkdon men att, när särskilt förbud kommer, denna rättighet upphör. Emellertid hava vi kunnat vara med om den reservation, som avgivits av herr Wrangel, att om allmän mobilisering inträder — den väcker ju så stor uppmärksamhet — skall rätten till försäljning upphöra men att i annat fall det skall bero på särskild förordning. Jag kan icke inse, att detta skulle medföra något särskilt obehag för Kungl. Maj:t, men det lättar uppfattningen och tolkningen av lagen i landsbygden. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Jönsson* i Boa.

Herr *Christiernson*: När man hör den ärade reservanten utveckla sina skäl här, är det nog mer än en, som får den uppfattningen, att § 31, sådan den har formulerats av utskottet, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag, innebär, att i och med detsamma att någon del av rikets krigsmakt ställes på krigsfot, är det slut med hästhandeln här i riket. Jag förmodar, att den ärade talaren på Jämtlandsbänken, då han hörde detta, hoppade till och tyckte, att det var alldeles förskräckligt.

Jag ber att få säga, att i denna kammare kanske man trycker på, att det är hästhandeln det gäller, men jag ber att få erinra om, att den förste reservanten torde nog inte så mycket hava intresserat sig för hästarna utan mera för fordonen, d. v. s. bilfordonen. Det obehag, som skulle uppstå genom denna paragraf, torde vara minimalt, när det gäller hästar, men det kan måhända vara ganska stort, när det gäller bilar.

Som lagen är föreslagen av utskottet, innebär den, att det finnes endast en bestämmelse, och det är den, att när mobilisering påbjudes, d. v. s. rikets krigsmakt eller någon del därav ställes på krigsfot, får man icke sälja det mindretal hästar, som äro upptagna i rullorna, alltså som vid utskrivning skola ställas till krigsmaktens förfogande, och icke håller fordon, däri inbegripna även motordrivna fordon, få säljas förrän mönstring ägt rum, såvitt icke Konungen gör särskilt medgivande. I regel torde det komma att gå till på det sättet, att en partiell mobilisering följes av en allmän mobilisering, och med hänsyn till att detta förfarande för att tillförsäkra krigsmakten dess behov av hästar och fordon icke har lagts på det sätt, som de militära myndigheterna hava önskat, undrar jag, om man icke kan säga, att det är alldeles nödvändigt, att under dessa dagar, från det att den första mobiliseringen är påbjuden och till dess Konungen kan avgöra, huruvida rikets krigsmakt i sin helhet måste ställas på krigsfot, de hästar och fordon, som vid mobilisering skola användas, icke få växla ägare, då därigenom möjligen en del olägenheter kunna uppstå. Jag tänker mig, att vid ett sådant tillfälle, om icke exportförbud utfärdas för hästar och motordrivna fordon, kan på en kort tid en massa såväl hästar som fordon säljas ur riket. Utfärdas åter exportförbud, betyder detta en så avsevärd inskränkning i hästhandeln i allmänhet, att man knappt kan säga, att denna lagbestämmelse då utgör någon större inskränkning i handeln med de i hästrullan införda djuren.

Denna lag, sådan som utskottet formulerat den enligt Kungl. Maj:ts förslag, är synnerligen enkel. Var och en, som har ett fordon eller ett djur, som tillhör de uttagna, vet, att så fort kungörelse om krigsmaktens ställande på krigsfot är utfärdad, får han icke göra sig av med denna sin egendom. Om man antager tillägget, inträda flera olika tillstånd, dels ett tillstånd av förbud, dels ett förhållande, då man får sälja utan någon inskränkning, och vidare ett tredje tillstånd, då i vissa särskilda distrikt påbud utfärdas om dylikt förbud mot handel, och dessa distrikt behöva icke alls sammanfalla med de distrikt, där en partiell mobilisering är påbjuden. Jag tror, att dessa tre olika förfaranden komma att för hästarnas och åkdonens ägare göra saken mycket mera invecklad. Det är väl ingen, som tror, att om efter en partiell mobiliserings påbjudande det visar sig, att denna icke behöver utsträckas till allmän mobilisering, det icke då, som en given följd härav från regeringen kommer meddelande om, att förbudet att sälja icke längre skall upprätthållas. Om det kan man, tycker jag, vara överens, att till dess Kungl. Maj:t är på det klara med, huruvida en allmän mobilisering är nödvändig, under dessa väntedagar kan det icke vara lämpligt, att de för krigsmaktens behov erforderliga dragdjuren, ridhästarna och fordonen, som tillhöra enskilda ägare, skola få säljas. Jag vill också till slut säga: Jag undrar om det för ägarna till dessa djur och fordon kan anses innebära någon synnerlig olägenhet, att de, som sagt, under dessa dagar icke hava

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

rättighet att avyttra dem. Jag tror, att de obehag, som varje medborgare i riket måste underkasta sig, om mobilisering påbjudes, äro betydligt större än det obehaget, att en hästägare icke kan få sälja ett visst djur, och då det i regel är så, att hästuttagningen i främsta rummet drabbar dem, som hava flera djur, är det givet, att om de för att skaffa sig pengar, nödvändigtvis måste sälja, ha de möjlighet att taga något av de djur, som icke äro avsedda att uttagas till krigsmaktens bruk.

När det däremot gäller de motordrivna fordonen, är det alldeles tydligt, att ett sådant förbud kommer att praktiskt taget drabba de flesta. Men när antalet sådana fordon icke är större, än att nästan samtliga måste tagas i anspråk för krigsmaktens behov, torde ägarna av dessa fordon få finna sig i, att de icke få sälja dem.

Jag vill till slut ännu en gång betona, att ur hästägarnas synpunkt är nog denna paragraf icke vidare farlig. Att den för bilägarna kan hava sina olägenheter, är ju en annan sak, men när första kammaren, där bilägarintressena torde vara starkt företrädda, icke har brytt sig om att göra någon ändring, undrar jag, om det finnes skäl för denna kammare att av hänsyn till dessa intressen följa reservanterna.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Christiernson förenade sig herr *Olsson* i Blådinge.

Herr Hamilton: Herr talman! Det förslag, som utskottet framlagt beträffande föreskrifterna i § 31, synes mig innebära alltför stora försiktighetsåtgärder, som kunna medföra synnerliga obehag för hästägarna. Bilägarnes intressen skall jag icke vidröra. Förslaget innebär, att då partiell mobilisering äger rum, får icke ombyte av ägare ske med avseende på de uttagna hästarna. Förleden sommar hade vi ju partiell mobilisering i åtskilliga trakter av vårt land, och om denna lag då gällt, skulle icke någon uttagen häst fått säljas, innan Kungl. Maj:ts medgivande därtill lämnats. Jag kan icke heller finna, att en dylik försiktighetsåtgärd kan vara av nöden för vårt försvar. Det är riktigt att inför krigsfara djuren icke få exporteras, men när de finnas i landet fastän i andra ägares händer, stå de ju alltjämt till försvarets disposition.

Det är av denna anledning, som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Christiernson: Jag vill blott fråga herr Hamilton, var han tror, att garantien finnes för att icke hästar skola exporteras om de få säljas. Det är icke alls sagt, att Kungl. Maj:t utfärdar ett exportförbud, och skulle det vara så, borde herr Hamilton göra det yrkandet, att så fort mobilisering påbjudes, skall Kungl. Maj:t utfärda exportförbud för hästar. Då är hans resone-mang riktigt.

Herr Hamilton: Jag föreställer mig, att då det vid krigsfara är behöfligt att behålla hästarna i landet, regeringen ögonblickligen kommer att utfärda exportförbud. Det har den rättighet till och det har visat sig, att den redan förlidet år utfärdat dylikt förbud.

Ang. häst-
utskrivnings-
lag.
(Forts.)

Herr Christierson: Med det stora förtroende, som herr Hamilton har för regeringen i det ena fallet, förvånar det mig, att icke herr Hamilton tror, att regeringen också utfärdar kompletterande bestämmelser i fråga om hästuttagning, om så är behöfligt.

Herr Hamilton: Det är ett annat spørsmål. Denna restriktiva åtgärd bör vidtagas, när den är av behovet påkallad, men bör icke dessförinnan i lag påbjudas.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf samt vidare på godkännande av samma förslag med den ändring, som föreslagits i den av herr Wrangel m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslags denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 31 § i andra särskilda utskottets i dess föreliggande utlåtande nr 1 framlagda lagförslag med den ändring, som föreslagits i den av herr Wrangel m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda § oförändrad.

Voteringen utvisade 101 ja mot 98 nej, vid vilken utgång kammaren således godkänt utskottets förslag till paragrafens avfattning med den ändring, som föreslagits i den av herr Wrangel m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Återstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

§ 11.

Vid föredragning härpå av statsutskottets utlåtande, nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 11 under sjätte huvudtiteln av

statsverkspropositionen gjorda framställning i fråga om anslag till bestridande av utgifter för registrering av automobiler biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

*Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.*

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfall m. m., ävensom två i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 24 april 1915 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 173, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfall, dels ock besluta den ändrade lydelse av 17 § i kungörelsen den 4 juli 1910 angående grunder för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall, som framginge av propositionen jämväl bifogat förslag till kungörelse i ämnet.

I sammanhang med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta motioner, nämligen:

nr 236, av herrar *Palmstierna* och vice talmannen *D. Persson*, avseende ändring i 2 och 5 §§ i Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfall; samt

nr 249, av herr *Lindhagen*, med hemställan att riksdagen ville i ifrågavarande förslag vidtaga vissa i motionen ifrågasatta ändringar beträffande tiden för upplåtelse, grunderna för avgäldernas bestämmande, förbehåll rörande det allmännas intressen, ordningen för bestämmande av villkoren vid ny upplåtelse samt inrymmande av befogenhet för Kungl. Maj:t och i visst fall även riksdagen att i sista hand pröva huvudsakliga upplåtelse och därmed förenade villkor.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å herrar *Palmstiernas* och vice talmannen *D. Perssons* samt herr *Lindhagens* förevarande motioner, måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke kunnat av riksdagen oförändrat antagas, i anledning av ifrågavarande proposition för sin del antaga i utlåtandet intagna förslag till

förordning angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfall; samt

kungörelse om ändrad lydelse av 17 § i kungörelsen den 4 juli

1910 angående grunder för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall.

*Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)*

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr vice talmannen *D. Persson*, med vilken herr *Hamilton* instämt och som, med uttalande av särskild, i reservationen avgiven mening beträffande upplåtelsestiden och i anslutning till vad som föreslagits i den av honom och herr *Palmstierna* i ämnet väckta motionen, hemställt om vissa ändringar i 2 och 5 §§ av utskottets förslag till förordning angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfäll;

av herrarna *Hage* och *Nordström*, vilka med instämmande i herr vice talmannen *D. Perssons* reservation därjämte gjort ett särskilt uttalande i fråga om tillgodoseende av statens och det allmännas rätt vid nu ifrågasatta upplåtelser; samt

av herrarna *Holmquist*, *Nilsson* i Tånga, *Hellström* och *Ingeström*.

Efter uppläsandet av utskottets hemställda beslut kammaren, på förslag av herr talmannen, att det av utskottet framlagda förslaget till förordning angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfäll skulle föredragas paragrafvis, att de särskilda paragraferna ej skulle uppläsas, såvida detta icke påyrkades av någon utav kammarens ledamöter, samt att vid 1 § diskussionen finge röra sig om utlåtandet i dess helhet.

Förslaget till förordning angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfäll.

Sedan 1 § föredragits, yttrade

Herr vice talmannen *D. Persson*: Herr talman, mina herrar! Då jag icke rimligen kan begära, att samtliga herrarna skola ha haft tillfälle att grundligt sätta sig in i det föreliggande förslaget, skall jag tillåta mig att med några få ord angiva författningsförslagets syftemål, innebörd och giltighetstid.

Syftemålet med det föreliggande förslaget är att söka uppmuntra till utbyggande av våra vattenfall, särskilt sådana, som äro eller kunna förutses bli föremål för äganderättstvist från kronans sida. För det målets vinnande innehåller förslaget vidsträcktare skyldighet för kronan att inlösa de för ett strömfalls utnyttjande av innehavaren uppförda anläggningar och byggnader, varjämte part har rätt att under vissa förutsättningar och i vissa angivna fall påkalla skiljedom för bedömande, huruvida från kronans sida framställda anspråk och villkor kunna anses skäliga. I enahanda syfte innehåller också förslaget bestämmelser, som avse tryggande av kreditunderlaget, då strömfallet upplåtes med vattenfallsrätt. För det ändamålet har stipulerats rätt för in-teckningshavare att i händelse av rättens förverkande från innehavarens sida få

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

övertaga strömfallet och byggnader och således träda i vattenfallsrättshavarens ställe.

I enlighet med nu gällande författningar på detta område förutsätter det föreliggande förslaget två upplåtelseformer, nämligen vattenfallsrätt och arrende.

Författningens giltighetstid är begränsad till att omfatta endast fem år, men dess verkningar kunna det oaktat sträcka sig ända till 95 år fram i tiden, vadan det sålunda är viktigt nog att så avväga bestämmelserna, att de olika parternas rättmätiga intressen bli behörigen tillgodosedda. Författningsförslagets räckvidd eller tillämpningsområde är i stort sett begränsat till omtvistade eller omtvistliga strömfall, men det skall dock tillämpas även på sådana kronan ostridigt tillhöriga smärre strömfall eller delar av sådana, som lämpligen böra tillgodogöras i sammanhang med processfallen, så att icke olika villkor komma att gälla olika delar av samma vattenfall.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har tillkallat s. k. sakkunniga för att förbereda denna fråga; och i allmänhet har nog herr statsrådet följt de sakkunnigas framställning härutinnan, men i en mycket viktig punkt har dock herr statsrådet funnit, att de tillkallade, så vitt jag kan förstå, varit dåliga rådgivare, och således icke kunnat följa deras anvisningar. Detta gäller bestämmelserna i § 2 mom. 1 sista stycket och i § 5, som rör det viktiga spørsmålet om upplåtelse tidens längd. Det har egentligen icke varit någon tvist, och någon olikhet föreligger praktiskt taget icke beträffande upplåtelse tidens längd, utan de sakkunniga och reservanten bland dem voro eniga därom, att upplåtelse tiden kan få omfatta en tidrymd av 95 år; men den väsentligaste skillnaden ligger däri, att majoriteten bland de sakkunniga ansågo, att efter 65 år borde en prövning av villkoren komma till stånd. Och jag tror, att om herrarna icke hade så mycket att samtala med varandra privat om — andra saker, som de kanske anse viktigare än detta — skulle herrarna ge mig rätt däruti att det skulle vara en fördel för bägge parterna, om en sådan omprövning komme till stånd, sedan en tid av 65 år förflutit. Det är därför, som jag sagt i min reservation: »Att en sådan förnyad prövning av villkoren ur flera synpunkter måste vara önskvärd, ej mindre ur vattenverksinnehavarens än även ur statens synpunkt, torde vid närmare eftersinnande vara uppenbart. Ingen lär nämligen för så lång tid framåt som den, varom här är fråga, med någon grad av bestämdhet kunna förutse, huru krafttekniken och avsättningsmöjligheterna komma att utveckla sig, vadan en omreglering av de träffade avtalen ur rättvisans synpunkt kan bliva en bjudande nödvändighet.»

Jag tror knappast, att någon kan bestrida riktigheten av detta påstående. Ingen av oss lär väl kunna göra anspråk på att vara så framsynt, att han kan säga, att de villkor, om vilka parterna enats till exempel år 1915, äro de lämpligaste villkoren ända till 95 år fram i tiden. Jag tror, att även vattenverksbebyggarna

själva skulle finna en sådan omprövning rättvis, i all synnerhet som de sakkunniga föreslagit, att, därest vattenverksinnehavaren skulle finna villkoren vara för hårda, han har rätt att påkalla prövning, huruvida de villkor, som staten eller statens representanter uppställt, kunna anses skäligen. Det vill sålunda förefalla mig, som om de bästa skäl tala för ett bifall till den ståndpunkt, som de sakkunniga intagit. Man må ha vilken uppfattning, man vill, om lekmännen bland de sakkunniga, så hade vi dock bland oss en av Sveriges mest sakkunniga personer på detta område, nämligen chefen för vattenfallsstyrelsen, som i denna fråga hyser samma uppfattning som vi. Det var *en* representant, nämligen herr Lübeck, som å vattenkraftsföreningens vägnar ansåg, att han bäst förde föreningens talan, genom att icke medgiva en sådan omprövning, som vi övriga ansågo ur flera synpunkter vara önskvärd och därför reserverade han sig.

Jag skall, herr talman, icke tillåta mig att längre upptaga kammarens tid, men vågar uttala den förhoppningen, att andra kammaren måtte hävda sin ståndpunkt och stå fast vid sin uppfattning i denna fråga samt visa Kungl. Maj:t, att andra kammaren verkligen vill göra vad den kan, för att våra vattenfall måtte bli utbyggda, och att också andra kammaren vill, att villkoren för så väl staten som enskilda, vilka skola utbygga dessa vattenfall, måtte bli så rättvisa som möjligt. Då jag icke tror, att det finns någon möjlighet att nå denna rättvisa på någon säkrare väg än därigenom, att en omprövning kommer till stånd efter 65 år, kommer jag, herr talman, att vid 2 och 5 §§ yrka bifall till reservationen. Nu tillåter jag mig att yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Det är ju en synnerligen stor och betydelsefull nationalekonomisk fråga, som vi i dag gå att behandla. Det är därför beklagligt, synnerligen beklagligt t. o. m., att frågan kommit in på kammarens bord så sent mot slutet av riksdagen. Detta har lett till, att man inom utskottet tvungits att forcera arbetet på sådant sätt, att man t. o. m. ansett sig nödsakad att principbehandla hela frågan, innan motionstiden utgick.

För min del vill jag säga, att jag känt mig mycket tveksam att gå med t. o. m. på det förslag, som förelåg från majoritetens sida i den kommitté, som förbehandlat denna sak. Det var därför beklagligt, att man fick så kort tid på sig inom utskottet för att sätta sig in i frågan. Ja jag vågar påstå, att det inom utskottet icke blev tillfälle på grund av den korta tid, som ägnades åt saken, att verkligen tränga igenom dessa frågor och se dem i hela deras vidd.

Först och främst kan jag naturligtvis icke, liksom ej heller herr Daniel Persson kan det, gå med på denna utsträckning av upplåtelse tiden till 95 år utan en reglering av villkoren. Men dessutom skulle jag vilja ytterligare säga några ord om ett och annat av det övriga, som förekommer i propositionen.

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

*Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)*

Det gäller här hushållningen med en av statens kanske allra största naturtillgångar. Vi ha en sorglig erfarenhet från gångna tider, hur man bortskänkt och huru man förfarit — jag vågar säga ansvarslöst — med dessa tillgångar. Om de människor, politiker och statsämbetsmän, som haft sin hand med i detta bortskänkande, om dem tror jag, att det åtminstone på vänstersidan icke råder mer än en uppfattning, och det är den, att de ha varit dåliga politiker och dåliga ämbetsmän. Nu vore det beklagligt, om det skulle kunna sägas om oss en gång i framtiden, att vi ha varit likadana. Det kan ju tänkas, om vi nu utlämna dessa naturtillgångar på mycket goda villkor mot mycket billiga arrendeavgifter, att en gång i framtiden dessa statens naturtillgångar komma att avkasta miljoninkomster till dem, som fått dem i handom, och då blir frågan vad de, som då sitta och bedöma vårt handlingssätt, komma att säga om oss. För min del känner jag ett synnerligen stort ansvar inför den tänkbara eventualiteten, att det skulle kunna sägas om oss, att vi varit med om att ansvarslöst skänka bort dessa tillgångar för en spottstyver, för en liten och obetydlig arrendeavgift, som, sedan den en gång har blivit fastställd, kanske icke kan ändras förrän mycket långt fram i tiden.

Det är från sådana synpunkter, som jag för min del betraktat denna sak, och det är sådana utgångspunkter, som jag känt mig mycket tveksam inför att tillstyrka föreliggande förslag. Men å andra sidan känner jag — då nu staten ej anser sig kunna utbygga fallen — ett visst ansvar för att fullständigt ställa mig avvisande till de möjligheter att få vattenkraften utnyttjad av enskilda, som kunna åstadkommas genom att man här gör vissa medgivanden. Det är inför detta hänsynstagande till både ansvaret för framtiden och ansvaret för att det göres någonting för industrien och inför denna tvekan mellan dessa två krav, som tränga sig på en, som jag har försökt att komma fram till en ståndpunkt, som försöker tillgodose bägge kraven på en gång. Jag har då för min del tänkt mig, att jag skulle vilja vara med om ett tillstyrkande av denna kungl. proposition, dock icke vad beträffar dess förslag om upplåtande av vattenrätt på 95 år utan reglering. Men för att tillgodose statens intresse under kommande tider, vill jag åstadkomma en undersökning, huruvida det icke skulle bli möjligt att införa vad jag kallar rörliga arrendeavgifter, som på något sätt kunde anpassa sig efter vattenkraftens utnyttjande och efter vattenkraftens olika värde under kommande tider. Jag har därför tillåtit mig att yrka, att själva motiveringen ändras, d. v. s. att till den motivering, som herr Daniel Persson här i sin reservation har framfört, göres ett tillägg, i vilket jag för min del ifrågasätter, om man icke skulle kunna inom vederbörande ämbetsverk upptaga denna sak till granskning. Det har ryktesvis nått mig, att det på något håll varit under omprövning, huruvida man icke skulle kunna åstadkomma ett dylikt system med rörliga avgifter. Jag har utvecklat, vad jag menat med detta i det förslag till tilläggs-motivering, som jag framför i min reservation. Jag ifrågasätter

där om icke avgifterna skulle kunna utgå »efter visst å-pris per utnyttjad hästkraft, varjämte vid fastställande av nämnda pris hänsyn bör tagas till *dels* de utnyttjade hästkrafternas olika värde efter som de användas för olika ändamål eller levereras på längre eller kortare avstånd från kraftkällan samt *dels* även — i den mån sådant kan och anses böra ske — till statens befogade anspråk på del i den värdestegring, som, oberoende av företagets bättre eller sämre skötsel, kan uppkomma på grund av de allmänna konjunkturerna».

Jag skall till slut påpeka, att det skulle kunna sägas mycket mer om denna sak, men vid denna sena timme på riksdagen tjänar det inte mycket till, och jag skall sålunda sluta med att först yrka bifall till denna punkt, d. v. s. till § 1, men dessutom skulle jag vilja — jag vet inte, om det yrkandet kan göres nu — yrka med avseende å motiveringen, att till denna göres det tillägg, som jag har föreslagit i min reservation.

Herr Ekerot: Herr talman! Då det är mig bekant, att en av de sakkunniga här kommer att uppträda och utveckla sina synpunkter på denna fråga, skall jag endast be att å utskottets vägnar få framföra några synpunkter beträffande de anmärkningar, som herr vice talmannen gjort och som innefattas i hans vid betänkandet fogade reservation.

Jag skall då allra först be att få framhålla, att det är av mycket stor betydelse — jag skulle vilja säga av en oerhörd stor betydelse — för vårt land, att vi lägga denna fråga så till rätta, att det är möjligt att få de vattenfall utbyggda, som ha förutsättningar med hänsyn till sitt läge att kunna utbyggas. Här har under lång tid mycken kraft gått förlorad, därför att den icke har blivit utnyttjad på det sätt, som under senare åren kunnat ske. Sverige importerar årligen stora mängder bränsle och likaledes stora mängder lysolja, vilken import skulle kunna i hög grad minskas, därigenom att våra vattenfall bleve i högre grad än hittills utnyttjade. Skola dessa vattenfall emellertid kunna utnyttjas, måste man ovillkorligen ställa det så, att det inte blir en förlustbringande affär, ty detta komme att verka därhän, att vederbörande, som ha kapital, icke skulle vilja sätta in detta kapital i dessa företag.

Här gäller det nu egentligen två punkter, § 2 och § 5 mot vilka herr vice talmannens reservation riktar sig. Beträffande § 2 heter den omstridda punkten: »Där så befinnes lämpligt, äger Kungl. Maj:t jämväl medgiva, att vattenfall, som icke är bebyggt eller som är bebyggt med kronan icke tillhöriga byggnader, utan hinder av vad här ovan i denna § är stadgat, må i en följd upplätas på arrende för en tid av intill nittiofem år. Avser sådan upplåtelse längre tid än sextiofem år, äge arrendatorn ej i vidare mån, än i 7 § här nedan sägs, företrädesrätt att få vattenfallslägenheten till sig ånyo uppläten.»

Herr vice talmannen har yrkat att denna punkt bör utgå. Ut-

*Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kronans vattenfall m. m.
(Forts.)*

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.

(Forts.)

skottet återigen har ansett, att denna del av Kungl. Maj:ts förslag, liksom förslaget i dess helhet bör antagas av riksdagen.

I 5 § stadgas: »att upplåtelse av vattenfall, som icke är bebyggt eller som är bebyggt med kronan icke tillhöriga byggnader, må, utan hinder av stadgandet i 2 § här ovan, ske för en tid av intill sjuttiofem år eller, med Kungl. Maj:ts samtycke, intill nittiofem år». Herr vice talmannen har i sin reservation här föreslagit, att de sista orden från och med »eller» skulle utgå och att efter 65 år en omprövning skulle äga rum. Herr vice talmannen vill vidare göra gällande, att han föreslagit detta icke blott med hänsyn till statens intresse utan även i deras intresse, som erhållit upplåtelsen.

Jag kan förstå honom, då han säger, att så bör det vara ur statens synpunkt. Men jag kan knappast förstå honom, när det är fråga om att ordna det så ur deras synpunkt, som eftersträva upplåtelsen, ty det är dock en sak, som vi här böra komma ihåg, nämligen att dessa, som det närmast gäller, icke ha en sådan önskan, som herr vice talmannen här velat göra gällande, utan de vilja tvärtom ha upplåtelse på längsta möjliga tid, naturligtvis för att få företagen så bärkraftiga som möjligt.

Med anledning av vad herr Hage här yttrade, då han gjorde den frågan: vad skola våra efterkommande säga, om vi nu slösa bort statens vattenfall och upplåta dem på sådana villkor, att de bli synnerligen lukrativa affärer i framtiden, skall jag å min sida endast be att få fråga: vad skola våra efterkommande säga, när de finna, att vi i vår tid ha varit så litet framsynta, att vi hindrat företagsamheten, ty, herr Hage och mina herrar, vad blir det av vattenfallen, därest de icke utbyggas? De representera ju en möjlighet, som nu icke utnyttjas, men för staten spelar det en alldeles oerhörd stor roll, att dessa kraftkällor tillvaratagas och att företagsamheten på detta område utvecklas, så att vi på den vägen kunna skaffa bröd åt en hel del av Sveriges folk, samtidigt som landet även indirekt får inkomster därigenom.

Jag är alldeles övertygad om, att därest andra kammaren nu i dag går med på vad utskottet här föreslagit, skall det visa sig, att det varit ett gott beslut och ett klokt beslut, emedan man därigenom på bästa möjliga sätt bidragit till utnyttjandet av dessa kraftkällor, och då komma våra efterkommande att prisa och icke klandra oss. Jag är icke rädd för ansvaret att främja denna frågas lösning, men jag är rädd för att ansvara för ett sådant beslut, som innebär, att man sedan kan komma och säga om oss, att vi icke varit tillräckligt framsynta. Jag är övertygad om att staten skall stå sig, om vi fatta ett beslut i enlighet med utskottets hemställan, och därför ber jag, herr talman, för att icke längre uppehålla tiden, att få yrka bifall till vad utskottet här föreslagit.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Linnås, Svensson i Betingetorp och Westerström.

Herr Lübeck: Herr talman, mina herrar! Jag förstår ju mycket väl, att man vid denna riksdagens sena timme icke vill

ägna så stor uppmärksamhet åt denna fråga, men med hänsyn till dess ofantligt stora vikt vågar jag ändå, i likhet med herr vice talmannen nyss, hoppas att kammaren skall vilja ägna den någon liten uppmärksamhet.

Jag ber er, mina herrar, komma ihåg vad det här närmast gäller. Det gäller att se till, om det icke uppe i Norrland, där 3 å 4 miljoner hästkrafter ligga outnyttjade i vattenfallen, skall kunna bli någon fart med vattenfallsbyggnaderna, vilka på grund av kända omständigheter under en följd av år varit så gott som absolut avbrutna. Vi måste också komma ihåg, att uppe i Norrland svårigheterna för ett utnyttjande av vattenfallen faktiskt äro oerhört stora. Detta förhållande torde väl bäst framgå därav, att ehuru man i Norge år 1909 skaffade sig en mycket hård koncessionslagstiftning på detta område, har likväl icke denna lagstiftning förmått det utländska kapitalet att söka sig till Norrland, där det likväl delvis kan utnyttja vattenkraftkällorna med full äganderätt.

Det har tidigare vid denna riksdag framhållits av herr Palmstierna, att man uppe i Norrland måste lita till, att storindustrien skall komma i blomstring, ty endast därigenom kan man räkna med en utveckling av jordbrukets avsättningsmöjligheter där uppe. Jag ber att i detta avseende särskilt få lägga herrar norrlänningar på hjärtat, vad det gäller. Jag förutsätter därvid, att norrlandsrepresentanterna i likhet med mig ha den uppfattningen, att de företag inom vattenkraftindustrien, som kommit till stånd i Norrland, varit till välsignelse för denna landsända och därmed även för hela landet.

Den fråga, som här har blivit brännande, är, som bekant, upplåtelseidens längd, och den frågan var brännande, även när denna sak behandlades av riksdagen år 1911. För min del har jag hävdad den uppfattningen, att ett system med begränsad upplåtelseid är principiellt oriktigt och olyckligt, när det gäller företag av denna art. Den svårighet, som en begränsad upplåtelseid medför, kan man visserligen i vad angår själva vattenkraftanläggningarna, i ganska hög grad förebygga genom att införa skyldighet för staten att betala lösen för anläggningarna, där staten icke längre vill medgiva någon upplåtelse. Men, mina herrar, det är icke på vattenkraftsanläggningarna enbart, som det i detta fall beror. Det är av ännu större vikt, att de industriföretag, som uppe i Norrland alltid måste antagas bli knutna vid de stora kraftanläggningarna, även kunna känna sig tryggade vid en kontinuerlig utveckling, som här är absolut nödvändig. Till vara vattenkraftanläggningar knytas endast ett litet antal personer, medan vid industriföretagen stora mängder av arbetare anställas, liksom det är vid dessa företag, som de största kapitalen bindas, och det är följaktligen för dessa, som nödvändigheten av att på förhand ha den kontinuerliga utvecklingsmöjligheten given är störst.

Nu ber jag att med anledning av vad herr vice talmannen nyss yttrade beredvilligt få erkänna, att det är absolut

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

omöjligt för oss i denna stund att bedöma, vad som kommer att inträffa under loppet av 95 år, men, mina herrar, det är absolut lika omöjligt för herr vice talmannen att tala om för oss, vad som kommer att hända under loppet av 65 år, så att det är icke på den punkten, som avgörandet hänger. För min del har jag emellertid ansett, att man nu, när det blott gäller dessa processfall, där staten ingripit på ett sätt, som i vissa fall måste betecknas såsom upprörande, måste se till att de kunna utnyttjas under former, som närma sig äganderätten så mycket som möjligt. Det är ett billighetsskäl, som kammaren borde beakta.

Jag är icke den, mina herrar, som brukar rota i gamla protokoll, men med anledning av det stora intresse, varmed jag sedan många år tillbaka haft anledning att följa denna fråga, kan jag icke neka mig att gänt emot vad herr vice talmannen här i dag i sitt anförande uttalat ställa vad herr Daniel Persson yttrade här i kammaren, när denna fråga år 1911 här behandlades. Han yttrade då följande: »Nu har man här sagt, och det med rätta» — jag ber att få adressera dessa ord även till herr Hage med anledning av vad han nyss yttrade — »att vi äro ansvariga inför våra efterkommande, om vi taga ett steg, som icke är gott. Jag undrar, i vilket fall ansvaret drabbar tyngst — om vi taga utskottets förslag och därmed ha utsikt att få våra vattenfall monterade och utnyttjade, eller om vi fatta ett beslut, som skulle leda därtill, att industrien icke vågade taga vattenfallen i bruk. I det senare fallet skulle vi se våra penningar gå upp i rök, vi finge fortfarande köpa stenkol från England för att erhålla drivkraft, under det våra naturtillgångar låge obegagnade såsom hittills. Det är detta, som bestämt mig för att gå med på utskottets förslag. Det kan hända — jag kan icke bedöma det, och ingen kan bedöma det — att det möjligen skulle vara tillräckligt med en kortare tid än 95 år. Men jag fruktar, att de, som tänka utnyttja våra vattenfall, skulle nog draga sig för en sådan kortare tid.» På denna grund kom herr Daniel Persson då till den uppfattningen, att man borde gå med på utskottets förslag, som lade i Kungl. Maj:ts hand möjlighet att i särskilda fall medgiva en upplåtelse på en gång av 95 år.

Jag skall även tillåta mig att i detta sammanhang återropa, att åtskilliga ledamöter av det liberala partiet vid samma tillfälle förklarade, att om det visade sig, att de upplåtelsegrunder, som då bestämdes, icke bleve tillfredsställande, vore de för sin del beredda på att om ett eller annat år, såsom uttrycket i allmänhet föll, upptaga denna fråga till förnyad prövning och då ändra villkoren. Jag tror, mina herrar, att man kan säga, att vi nu efter fyra års prövtid, under vilken de år 1911 antagna villkoren icke i något enda fall kommit i tillämpning, stå inför den situationen, att prövningen borde leda till det resultat, som utskottet föreslagit.

Till detta skall jag endast ännu en gång be att få lägga er, mina herrar, på hjärtat vad det är för vattenfall, som det här gäller. Det är här fråga om de s. k. processfallen, där kronan ingripit på ett sätt, som år 1903 statens s. k. vattenfallskommitté

icke kunde ana och som följaktligen de vattenfallsägare uppe i Norrland, som nu äro eller bliva berörda av processerna, icke haft någon anledning att förutsätta. Kronan har ingripit på ett sätt, som jag visserligen icke klandrar ur ren rättssynpunkt sett, liksom jag för min del icke heller någonsin framställt någon anmärkning mot att kronan fullföljer de rättsanspråk, som skäligen kunna framställas, men tillämpningen har i många fall varit sådan, att man icke handlat fullt rättfärdigt mot dem, som drabbats av detta kronans ingripande.

Ang. grunder för upplåtelse av vissa kronans vattenfall m. m.

(Forts.)

I detta sammanhang ber jag att få tillfoga, att det förslag till särskild prövning av strandägares rätt, som Kungl. Maj:t framlagt vid denna riksdag, enligt vad jag försport blivit avstyrkt av vederbörande utskott mot en del reservanternas mening. Den möjlighet, som skulle beredas dessa angripna vattenfallsägare i Norrland att få i något raskare tempo sina rättsanspråk prövade, synes man sålunda vara beslutet att icke gå med på. Jag tror, att denna omständighet gör de billighetsskäl, för vilka jag här dragit i härnad, än mera behjärtansvärda, än vad de eljest kunna synas vara för mången av eder.

Till slut må herrarna komma ihåg, att även om nu skulle beviljas upplåtelse för en följd av 95 år, är därmed icke slut på dessa processfalls lidandes historia. Sedan detta tillstånd är givet, skall varje dylik fråga i vanlig ordning behandlas vid rätten och av Kungl. Maj:t i administrativ väg tillstånd givas att överbygga kungsådra. De av eder, som följt denna frågas utveckling, torde alltför väl känna till, vad innebörden är av de nitton villkor, som äro förknippade med överbyggande av kungsådra och vilka herr vice talmannen förra gången, frågan var före här i riksdagen, be-tecknade som »mycket hårda».

Om kammaren skulle behjärta vad jag här anfört och gå med på utskottets förslag i detta fall, vill jag påpeka, att det föreligger dock ett fall, där dessa villkor icke kunna användas, nämligen beträffande den Sandvikens järnverk tillhöriga Lanforsen vid Dalälven, som ju låtit så mycket tala om sig under de sista åren. Ja, det är för övrigt en hel serie vattenfall, där man av rent processuella skäl gör gällande, att upplåtelse icke kan med-givas varken på bestående eller på nu ifrågavarande villkor. Sandvikens järnverk sysselsätter, som bekant, tusentals arbetare och har för närvarande en kolförbrukning, som rör sig om miljoner kronor. En ofantlig minskning av denna kolförbrukning skulle ju kunna inträda, om det för en och en halv miljoner kronor inköpta vattenfallet vid Lanforsen kunde tagas i bruk, något som dock hittills omöjliggjorts genom kronans process. Jag tror dock icke, att det kan vara omöjligt att finna någon form, varigenom även detta vattenfall kunde tagas i bruk till gagn för orten.

Jag skall för att något illustrera betydelsen därav tillåta mig att här läsa upp en kort passus ur Sandvikens järnverks styrelseberättelse för år 1913. Efter det att där framhållits, att på grund av de ökade kolprisen järnverket måst vidkännas en ökning i kol-

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

kostnad av cirka 800,000 kronor, säger styrelsen vidare: » — — — en stoppad stenkolsinförsel är tyvärr för bolaget liktydigt med en inom några månader till större delen nedlagd rörelse. Med gränsen måste man därvid erinra sig, att bolaget i detta nu kunde täckt en god del av denna stenkolsimport med elektrisk energi från Lanforsen, om staten ej genom sin process om äganderätten lagt sin döda hand på detta företag alltsedan år 1910 — en omständighet, som i förlorade räntor betyder en årlig förlust för bolaget av cirka 90,000 kronor, vartill komma årliga skatter till stat och kommun, där ingen sådan förut utgick för det lilla område, där forsen oanvänd rinner fram, med närmare 6,000 kronor.»

En detalj skall jag slutligen be att få beröra med anledning av vad herr vice talmannen och herr Hage här yttrat. En omreglering av villkoren under de 95 åren har ju från reservanternas sida framhållits såsom synnerligen nödvändig. Nu vill jag dock påpeka, att denna omreglering knappast kan komma att gälla annat än arrendeavgiften, och denna är icke föremål för något fastläsande genom riksdagsbeslut i denna fråga, utan är det vattenfallsstyrelsen ombetaget att från början träffa bestämmelser om jämkning av arrendeavgiften under upplåtelse tiden. De skäl, som av såväl herr vice talmannen som herr Hage ur denna synpunkt här anförts, hänga således, såvitt jag kan finna, alldeles i luften. Det har även från vattenfallsstyrelsens sida ifrågasatts vid de förhandlingar om upplåtelse, som blivit förda utan att leda till påföljd, att bereda möjlighet till dylik jämkning, liksom vattenfallsstyrelsen vid upplåtelse av kraft från t. ex. Älvkarleby, faktiskt införts en sådan princip, att avgiften skall efter sig företeende omständigheter kunna regleras under upplåtelse tiden.

Ja, mina herrar, två gånger har riksdagens andra kammare misstagit sig i denna fråga, det vågar jag med bestämdhet påstå. Jag vågar uttala den förhoppningen, att till dessa båda misstag icke skall i dag läggas ett tredje, utan att kammaren med be hjärtande av vad som här anförts om de särskilda vattenfall, som det nu gäller, och nödvändigheten av att i Norrland få i gång en bättre utveckling på detta område låter de praktiskt-ekonomiska synpunkterna tala och godkänner utskottets betänkande, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Med herr Lübeck förenade sig herrar *Lindman*, *Sommelius*, *Johansson* i Brånalt och *Hellberg* i Ljungskile.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet von Sydow: Herr talman, mina herrar! De båda sista talarna ha så utförligt utvecklat de skäl, som tala för bifall till Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag, att jag kan fatta mig tämligen kort. Jag skall emellertid be att få tillägga några ord och dessutom understryka några av de synpunkter, som av dem framlagts.

Den nuvarande situationen har givit oss en synnerligen bitter erfarenhet om, vad det betyder för vårt land att vara så beroende

av import av särskilt stenkol, som vi för närvarande äro. År 1913 importerade Sverige i runt tal 5,375,000 ton stenkol till ett värde av inemot 103 miljoner kronor. Då stodo stenkolen alltså i ett medelpris av omkring 19 kronor per ton. Den dag, som i dag är, få vi vara mycket glada, om vi i svensk hamn kunna köpa stenkol till 40 kronor per ton. Det betyder sålunda, om man antar, att vår årsförbrukning skulle vara densamma som år 1913 — och mindre lär den väl icke vara — att vi skulle få exportera inemot 200 miljoner goda svenska kronor för att skaffa stenkol hit i landet. Om en del av våra vattenfall och endast en ringa del vore utbyggda, skulle en stor del av denna import vara onödig. Jag ber dessutom att få erinra om de verkliga hinder, som uppstå för att överhuvud taget få in stenkol till landet.

*Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)*

Det bör icke heller lämnas oanmärkt, att vi under dessa tider haft synnerligen stora svårigheter att till landet importera en del nödvändighetsvaror, exempelvis vissa gödningsämnen, som vi, därest en del av våra vattenfall hade varit utbyggda, skulle kunnat producera inom landet; detta borde vara en synpunkt, som herrar lantmän icke böra förbise.

Jag lär inför denna kammare icke behöva påpeka, att det är en samhällsangelägenhet av stor vikt, jag skulle vilja säga en nationalekonomisk nödvändighet att göra något för att stimulera till företagsamhet i fråga om utbyggande av våra vattenfall. För varje år, som går, då vattnet i våra stora norrländska vattenfall rinner bort till ingen nytta, betyder det en oerhörd förlust för landet.

Den kungl. propositionen, som i den del, varom nu är fråga, tillstyrkts av utskottet, avser att underlätta möjligheterna till upplåtelse av särskilt de vattenfall, på vilka kronan har framställt äganderättsanspråk. De sakkunniga, som utarbetat detta förslag, ha utan tvivel föreslagit synnerligen stora förbättringar i förhållande till de nuvarande grunderna. För min del kan jag endast vara herrar sakkunniga mycket tacksam och anser, att de i stort sett varit synnerligen goda rådgivare, ingalunda dåliga, såsom herr vice talmannen här velat antyda. Det är emellertid beträffande en detalj, jag säger *en detalj*, som jag icke kunnat vara med om de sakkunnigas förslag, utan ansett mig böra följa reserveranterna, och det är, som herrarna hört, i fråga om upplåtelse-tidens längd. De motiv, som därvidlag varit för mig huvudsakligen bestämmande, ha varit följande.

För det första har jag icke kunnat undgå att fästa min uppmärksamhet vid att under hela den tid, som förgått, sedan nu gällande grunder trätt i tillämpning, har icke ett enda vattenfall i Norrland upplåtits med tillämpning av dessa villkor. Det är således alldeles uppenbart, att både industridkare och kreditgivare funnit, att ifrågavarande grunder äro oacceptabla, så att de icke vågat sig på ett utbyggande av vattenfallen och att förlägga kapital därför. Det har av den diskussion, som förts, alldeles tydligt framgått, att man därvidlag fäst synnerligt stor vikt

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

vid upplåtelse tidens längd. Jag kan ju också förstå detta, ty — och jag ber er, mina herrar, erinra er denna sak, då man möjligen skulle kunna få en annan uppfattning, särskilt av herr Hages anförande — det bör observeras, att värdet av naturkraften, vattenkraften, särskilt i övre Norrland, motsvarar endast en bråkdel av det kapital, som man måste nedlägga endast för själva utbyggnaden av vattenfallen och för vattenbyggnader, maskinhus och dylikt. Läger jag därtill det kapital, som erfordras för att skapa en industri vid kraftkällan, blir värdet av naturkraften en försvinnande bråkdel. Jag ber att få nämna, att i allmänhet — undantag kunna ju finnas — torde naturkraften i de delar av landet, som det nu gäller, representera ett värde av 50 å 100 kronor per hästkraft, under det man i allmänhet icke kan utbygga denna vattenkraft för lägre belopp än 2 å 300 kronor per hästkraft. Det är vid sådant förhållande alldeles uppenbart, att man här måste taga så att säga ett riktigt krafttag för att stimulera till företagsamhet på detta område, i annat fall synes det vara svårt att få den i gång.

Det bör icke heller lämnas oanmärkt, att bankerna, som i allmänhet förlägga sådana här företag, ha visat sig ytterst litet intresserade av att såsom säkerhet godtaga fastighet, där gäldenären icke med äganderätt besitter fastigheten. Jag erinrar om det beklagliga förhållandet, att tomträten hittills så litet visat sig intressera bankerna; det kan ju hända, att så småningom, när man får större erfarenhet på detta område, det kan bliva ett annat förhållande.

Det är vidare andra omständigheter, som här givetvis göra företagaren betänksam. Så spelar in den synpunkt, som herr vice talmannen också pekade på, nämligen att ångtekniken för varje år som går allt mer och mer fullkomnas, så att vattenkraften icke längre har den gynnsamma ställning i konkurrensen med ångan, som den tidigare haft.

Vad särskilt vattenfallen i övre Norrland angår, har det visat sig, att de äro ytterst litet begärliga för företagsamheten. Jag talar nu icke blott om statens vattenfall, utan även om sådana, som ostridigt äro i enskild ägo. Jag ber att i det avseendet få erinra om att av de mycket stora kraftbelopp, som stå till förfogande i övre Norrland, ha icke mer än 3 1/2 procent hittills tagits i anspråk, under det att i nedre Norrland 13,9 och i Mellansverige över 61 procent redan äro utbyggda. Herrarna förstå sålunda, att de norrländska vattenfallen handicapats, och de äro dock de största.

Därvid spelar givetvis, såsom den siste ärade talaren påpekade, en annan sak in, nämligen konkurrensen med de synnerligen väl belägna norska vattenfallen. Det har visat sig, att oaktat de svårigheter, som läggas i vägen för utbyggnad av vattenfall i Norge, intresserar sig kapitalet mera för dem än för våra norrländska vattenfall. Jag skall icke närmare utveckla grunderna härför, det är beroende på läget, fraktförhållanden o. d.

Det vill synas, som om en och annan skulle förmena, att ett

utbyggande av vattenfall och anläggande av en industri i sammanhang därmed väsentligen är till gagn för företagaren och den, som förlägger kapitalet. Det ligger dock i öppen dag, att det är ett storartat allmänt intresse, som också är knutet vid att skapa nya livskraftiga industrier, bland annat genom de möjligheter till ökade arbetstillfällen, som därigenom bjudas, och genom att överbud taget skapa nya värden och skapa möjligheter att giva folk bröd och förtjänst. Alldeles särskilt gör sig detta gällande för den ort, där en sådan industri satt sig fast. Inom denna kammare har man varit synnerligen intresserad för en utsträckt kolonisation i övre Norrland. För min del tror jag knappast, att en sådan kolonisation, åtminstone i någon större skala, är tänkbar, ja, ej ens önskvärd, om icke kolonisten får större möjligheter att avsätta sina produkter, än han för närvarande har, och om han icke får stödet av de arbetsförtjänster, som en industri i närheten bereder. Jag tror, att man har mycket talande exempel från norrländska kommuner, där en industri slagit sig ned, vad det betydtt i ökade livsmöjligheter för invånarna, och huru det sänkt skattetrycket för kommunen i dess helhet; i det avseendet lära nog åtskilliga av de norrländska representanterna kunna ge mitt påstående vitsord.

*Ang. grunder,
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)*

För min del tror jag sålunda, att det är oklokt att vara alltför mycket återhållsam i vattenfallspolitiken och allra helst på det område, varom nu är fråga. Jag ber att få påpeka och särskilt stryka under, att det här icke är fråga om att avstå någon statens rätt, det gäller ju endast och allenast, huruvida man skall upplåta på något längre tid, än reservanterna förordat, resp. 30 år, när det gäller arrende och 20 år, när det gäller vattenfallsrätt. Det kan sålunda icke med något fog påstås, att här föreligger en principiell åtskillnad mellan högeruppfattning och vänsteruppfattning; det kan icke vara någon principiell åtskillnad överbud taget i fråga om den vattenpolitik, som staten här skall föra. Det gäller en rent praktisk fråga. Kan man genom att medgiva en något längre upplåtelsestid stimulera till företagsamhet, bör man givetvis göra det, och därigenom har man icke gjort avsteg från några principer.

Jag ber dessutom få påpeka, att 20 till 30 år är ju en oändligt kort tid i en stats liv, men kan hava stor betydelse för en företagare eller förläggare. Ett bifall till propositionen har kanhända sin allra största betydelse ur rent psykologisk ståndpunkt. Vederbörande tror, att förslaget medför större fördelar än det i själva verket gör.

Jag ber vidare få understryka de billighetssynpunkter, som i detta särskilda fall tala för en längre upplåtelsestid. Det gäller här endast och allenast sådana vattenfall, där innehavaren i god tro förvärvat vattenfallet, men staten sedermera framställt anspråk på äganderätten. Det är således en billig begäran, att man skall ge den mannen bättre rätt än en, som överbud taget icke har några anspråk att framställa.

Slutligen ber jag få framhålla för kammaren, att man så myc-

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.

(Forts.)

ket mindre bör inlägga någon principiell betydelse i hela detta spörsmål, något prejudicierande av statens vattenfallspolitik, då sådant förslaget nu är lagt, det endast gäller en provotid på fem år; det gäller endast sådana upplåtelser, som ske under de närmaste fem åren. Avsikten har varit att statsmakterna skola få se, om man icke möjligen med ett sådant förslag kan animera till företagsamhet. För min del vill jag hoppas, att kammaren skall gå med på jordbruksutskottets förslag. Det skulle vittna om en vidlyst ekonomisk politik och verkligt intresse för svenskt näringsliv.

Herr Lindhagen: Jag skall tillåta mig att något återföra frågan till vad den i själva verket gäller.

Den siste talaren, herr civilministern, har ju för oss upprullat ett storartat framtidsperspektiv, som han har i sina drömmar om Norrlands utveckling, men jag tror, att dessa drömmars förverkligande eller icke förverkligande beror mycket litet på, om denna Kungl. Maj:ts proposition blir antagen oförändrad eller icke, ty det är helt andra faktorer, som göra sig gällande där. Vi äro ganska ense om allesammans, att man bör uppmuntra vattenkraftens utnyttjande, särskilt i Norrland, där det icke ännu i större utsträckning ägt rum, och även att man bör taga hänsyn till processfallen. Men jag vill dock säga, att när det står i kommitterades betänkande talat om att förvärven till största delen skett i god tro, hoppas jag, att i de fall, där förvärvet skett utan god tro, man icke är lika frikostig, som detta förslag avser, att man bör vara mot dem, som äro i god tro.

Det är emellertid tydligt, vid denna saks ordnande bör också tänkas på att villkoren för den långa framtid, som upplåtelsen avser, icke bliva oskäligen på det sätt, att staten ger det industriella företaget företrädesrättigheter, som äro oskäligen och som icke skulle spela någon avgörande roll för den, om det verkligen fastslagits, att den icke kan framställa obilliga anspråk. Vi måste komma ihåg, att på samma gång det här gäller att tillgodose skäligen krav och göra det frikostigt, är det så, att bakom alla de möjligheter, som yppa sig, ligger för visso det ekonomiska intresset och lurar för att se till, huru det även om det är i god tro, vilket jag mycket gärna tror, skall kunna tillgodogöra sig statens egendom så mycket som möjligt helst i en form, som närmar sig den fulla äganderätten. Det har alltid varit så. Vattenkraftindustriens män äro icke några filantroper och allra minst mot svenska staten. När de nu komma med skänker av stor uppblonstring, skall man frukta dem i någon mån åtminstone. Det gäller i vår politiska jordfråga, att den fortsatta plundringen av kronans egen jordegendom, så långt man förmått, har skett genom enskilda intressen, vilka äro representerade hos riksdagen och de administrativa myndigheterna.

Jag vill också säga det, att man skall icke försöka utmåla för oss, att varför statens vattenfall icke blivit exploaterade i Norrland utan handicapas, såsom civilministern sade, skulle bero på

att staten har uppställt dessa villkor. Nej, det beror i första hand på att den industriella utvecklingen måste gå så småningom; den har börjat i södra Sverige. 60 % av vattenfallen äro utnyttjade där, i övre Norrland endast 3 $\frac{1}{2}$ %, sade civilministern, och detta menade han, berodde på statens villkor för upplåtelse av vattenfallen. Nej, det beror icke därpå, utan främsta orsaken är att dessa vattenfall i södra Sverige ligga närmare exploateringsmöjligheterna, närmare marknaderna och kommunikationerna och närmare befolkade orter. Jag kan icke förstå, att herr civilministern vill försöka giva oss den uppfattningen, att dessa olika procent skulle bero på kronans villkor. Vidare äro de norrländska vattenfallen svåra att utbygga. I fråga om de norska vattenfallen, som herr Lübeck talade om, gäller, sade han, att man utbygger dem hellre än kronans vattenfall i Norrland, därför att det kan ske på billigare villkor. Det är icke på detta sätt, herr Lübeck. Herr Lübeck, som ju är sakkunnig på detta område, vet mycket väl, att de norska vattenfallen falla ifrån lodräta höjder direkt ned i isfria hamnar vid ett världshav. De äro därför lättare att exploatera, lättare att bebygga och utnyttja. Varför skall man då icke kunna resonera förnuftigt. På den vägen kommer man mycket längre.

Nu har sagts, att det är upplåtelse tidens längd det i detta ämne hänger på, och det är jag på visst sätt med om. Jag förstår, att man känner sig oviss, om upplåtelse tiden plötsligt kan avbrytas. Jag skulle vilja gå så långt, att vederbörande alltid skulle få undan för undan ha företrädesrätt på skäliga villkor eller med andra ord praktiskt taget evärdelig upplåtelse med företrädesrätt framför andra industriidkare. Endast när staten behöfve vattenfallen för omistliga ändamål, skulle staten få återtaga dem mot ersättning av anläggningen. Alla synas mig kunna vara ense därom. Upplåtelse tidens längd är därför i alla fall icke frågans kärnpunkt, utan det är just det obekanta, som herr Lübeck talade om, som ligger i den långa upplåtelse tiden, det är de förändrade villkor man måste skapa under upplåtelse tiden. Upplåtelse tidens längd är i och för sig en teoretisk fråga. Den praktiska frågan är att kunna lämpa sig efter de växlande förhållandena under upplåtelse tiden. Då säger herr Lübeck, att under 95 år vet man icke vad som kan inträffa, men, sade herr Lübeck, under 65 år vet man det icke heller. Men då vill jag säga, att om man har saken i sin hand efter 65 år, då kan man träffa nya bestämmelser med hänsyn till det ovissa om 65 år och behöver icke vänta 95 år. Det är däri den praktiska skillnaden ligger enligt min uppfattning.

Vad det ur denna synpunkt hänger på, det är arrendevillkoren, och däribland den kontanta arrendavgiften. Det ligger bakom upplåtelse tidens längd. Då får jag säga, att icke kan det vara riktigt att när man köper enskildas vattenfall, och det gör man friskt, då får betalas ofantliga summor, men när det gäller statens vattenfall, då skall man ha dem gratis, ty annars kan det

Ang. grunder för upplåtelse av vissa kronans vattenfall m. m.

(Forts.)

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

icke bära sig. Jag förstår icke det. Med statens egendom anser man sig i själva verket kunna manipulera hur som helst, ty detta bestämmes inom riksdagen, där de enskilda intressena äro representerade. Är det emellertid rimligt, att staten, som representerar det hela och som behöver så mycket inkomster, icke skall få behörig andel i den ökade avkastningen av sina egna vattenfall i framtiden? Jag kunde gärna vara med om att staten skulle avstå detta, om det på annat sätt komme medborgarne till godo genom billigare varor från denna industri; mycket gärna skulle industrien i sådant fall kunna få vattenfallen gratis, ty då finge staten eller de enskilda medborgarna på annan väg ersättning. Men vi skola betänka, att den enskilda företagsambeten är byggd på aktiebolag, och då gäller det att gagna icke människorna utan aktieägarna, och vad staten avstår i avgälder, det hamnar icke hos alla medborgarne, utan till den största delen hos aktieägarna. Det är problemet, och det är det vi syssla med. Kommittén har icke rört vid den saken, möjligen därför att frågan var avgjord förut. Man har icke i detta sammanhang, när det gällde de s. k. processfallen, upptagit denna fråga till ny behandling, men jag anser, att då det nu är fråga om ändrade grunder för upplåtelse av statens vattenfall, får denna kärnpunkt i problemet icke förbigås, på sätt, som skett, helst det är ofantligt farligt i fortsättningen, om man gör det.

Enligt förslaget kan det gå till så, att vattfallsstyrelsen fastställer en viss avgäld vid den första upplåtelsen, och sedan skall industriidkaren erlagga den under 95 år, och ingen förhöjning får äga rum, även om vattenkraftens värde och avkastning stiger hur mycket som helst. När det var fråga om upplåtelse av statens gruvor, föreslogs i den kungl. propositionen upplåtelse till 30 år, och avgiftens reglerande är efter år efter bruttoavkastningen. Varför skall man icke kunna upptaga denna tanke även här. Industrien skall naturligtvis ha full ersättning för sina utlägg och skälig vinst. Men om enskilda såsom delägare i vattenkraftsföretaget få viss del av den verkliga nettovinsten, är det då icke riktigt, att staten såsom ägare av vattenfallet även får sin del av denna vinst. Det är så olika grunder ifrågasatta i de båda fallen. Vattenkraftsindustrien har letts av en målmedveten och kraftig organisation, och därför ställa sig dess krav över hövan anspraksfulla. De enskildas anspråk på statens inkomster från dess gruvor äro kanske icke organiserade lika bra, och därför kunde man i den kungl. propositionen komma fram med tanken på att taga särskilt hänsyn till staten.

Nu har emellertid herr Lübeck — och det skall jag be att få taga fasta på — givit erkännande åt denna grundsats, vilket han icke gjort förut. Han har sagt, att herr Hages tillägg till motiveringen, att vattfallsstyrelsen skall se upp, hänger i luften, därför att det kan vattfallsstyrelsen göra redan nu, om den vill. Då säger jag: kommitterade ha icke sysslat med denna sak i detta sammanhang. I den kungl. propositionens lagtext finnes ingenting om den saken. Det är sannolikast, att vattfallsstyrelsen icke skall göra

det. Om något hänger i luften, så är det sannolikheten för att vattenfallsstyrelsen skall söka bereda sig tillfälle att skäligen reglera avgälderna. Alltså tror jag, att man tillmötesgår även herr Lübeck, om man tar ned till jorden det, som hänger i luften, nämligen vattenfallsstyrelsens goda vilja att vid första upplåtelsen bestämma avgälderna, så att man tar hänsyn till framtidens skiftande förhållanden. Och det göra vi från kammarens sida, om vi understryka denna herr Lübecks förmodan, som icke har stöd i den kungl. propositionen och antaga det tillägg till motiveringen, som herr Hage m. fl. föreslagit i sin motion. Vi synas sålunda möta varandra i denna punkt. Huvudsaken är, att staten får en skälig arrendeavgäld. Herr Lübeck sade, att det är klart, att vattenfallsstyrelsen bör sköta om detta. Låt oss då slå fast detta nu åtminstone i motiveringen, så falla vi i armarna på varandra i denna grundväsentliga punkt.

Avg. grunder för upplåtelse av vissa kronans vattenfall m. m.

(Forts.)

Nu har jag också i den motion, som jag så gott jag kunnat i denna brådsakande tid avgivit, fäst uppmärksamheten på en nyhet, som är betänkelig. Det förhåller sig så, att enligt förslaget vid nya upplåtelser kronan endast skulle betinga sig skäliga villkor. Detta tycker jag är en fullständigt riktig grundsats, som kronan bör stå fast vid i motsats till enskilda, som sällan göra en sådan utfästelse. Men sättet varpå det skall bestämmas, har fastslagits sålunda, att det enskilda intresset sitter i domstolen med lika stort antal representanter som kronan, och sedan väljes gemensamt en skiljeman, som har att skilja mellan de båda intressena. Vi veta, huru detta går till i praktiken. Avgörandet beror på vem av skiljemännen som har det största intresset och energien. Kronans ombud eller industriens ombud äro av olika värde, industriens ombud är vanligen mera målmedvetet och energiskt, har större möjligheter och större skicklighet, större inflytande på tredje eller femte man och kan alltså uträtta mera än kronans flatare ombud, som i själva verket ofta även det står på industriidkarnes sida. På detta sätt kan man få bevittna skådespelet, att när villkoren skola uppgöras, så är det representanter för industrien som sitta och avgöra, vad som är skäligt för kronan, under det att de i själva verket godtyckligt avgöra vad som kan vara fördelaktigt för dem själva. Det finnes områden, där man avstått från att anlita detta skiljedomsförfarande, därför att man ansett, att det leder lätt till korrupsion.

Jag har i motionen också fäst uppmärksamheten vid andra detaljer, men jag kan här endast dröja vid dessa.

Nu tycker jag med min uppfattning, att den kungl. propositionen icke tillbörligen tillgodosett dessa önskemål, men saken ligger tydligen ej så att, såsom vore riktigast, ett avslagsyrkande kan leda till något. Man bör vara frikostigare i fråga om processfallen. Dock måste betonas att frikostigheten ej får gälla sådana, som ej förvärvats i god tro, och vidare få dessa nya villkor icke vinna efterföljd beträffande kronans ostridiga vattenfall. Kommittebetänkandet lämnar oss i ovisshet härom, men inger farhågor,

Ang. grunder för upplåtelse av vissa kronans vattenfall m. m. att kommitténs fortsatta arbete kan komma att gå i den riktningen.

(Forts.)

Emellertid skulle enligt min uppfattning av förslaget en formulering behövas, som ginge tillmötes önskemålen om arrendeavgiften, skiljedomsförfarandet och mitt önskemål i fråga om skiljedomsförfarandet, och övriga ovan ej närmare berörda önskemål men jag har icke haft tid att verkställa en sådan. Jag får därför inskränka mig till att i fråga om arrendevillkoren betona, att vattenfallsstyrelsen, som fått en nästan enväldig makt, bör få i uppdrag att underställa Kungl. Maj:ts sina förslag till avtal då det gäller upplåtelse på lång tid av vattenkraft. Det är väl det minsta man i kontrollavseende kan begära. Det synes mig även vara angeläget, att kammaren antager det av herr Hage föreslagna tillägget till utskottets motivering, varigenom skulle fastslås, att arrendeavgifterna böra växla efter förhållandena. Slutligen vill jag med mitt anförande ha antecknat till protokollet, att jag hoppas, att den kommande beredningen, när det gäller statens ostridiga vattenfall, kommer att taga hänsyn till, vad i motionen anförts.

Jag yrkar alltså bifall till herr Hages reservation.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Sydow: Herr talman! Jag skall endast be att få rätta en missuppfattning av herr Lindhagen. När det gäller upplåtelse på så lång tid som 95 år, får vattenfallsstyrelsen icke träffa avgörandet, utan detta lägges enligt det förslag, som utskottet tillstyrkt, i Kungl. Maj:ts hand. Det blir dessutom en prövning i varje särskilt fall, huruvida så lång upplåtelse befinner lämplig.

Vad beträffar i övrigt villkoren för vattenfallsupplåtelse, har jag mig bekant, att vattenfallsstyrelsen har under omprövning frågan om lämpligheten av rörliga avgälder.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Jag nödgas begära ordet med anledning av herr Lübecks yttrande. Han trodde sig ha gjort ett gott fynd, då han drog fram mitt anförande från 1911, med vilket han ville påvisa, att jag då skulle uttalat mig för en upplåtelse av 95 år. Om jag nu får be herr Lübeck att se på min reservation, så skall herr Lübeck finna, att jag även 1915 uttalat mig för en upplåtelse av 95 år. Det finnes således icke någon inkonsekvens i min uppfattning i detta avseende. Den enda skillnad, som föreligger, är den, att jag i överensstämmelse med det av de sakkunniga utarbetade förslaget anser, att en omprövning av villkoren i rättvisans intresse skulle ske, sedan 65 år gått till ända.

Sista gången denna fråga var före, låg den på annat sätt. Då innehöll Kungl. Maj:ts förslag bestämmelse om en upplåtelse av 95 år utan någon möjlighet till omprövning under mellantiden, medan reservanternas inom utskottet uttalat sig för 55 år. Det sistnämnda ansåg jag vara för kort tid, och om det förelegat

ett sådant förslag nu, skulle jag ha hållit precis samma anförande, som jag gjorde då, ty jag håller konsekvent på den uppfattning, som jag då hade.

Nu låter det så vackert, då herr Lübeck vill göra gällande, att han för vattenkraftsintressenternas talan och vill göra gällande, att vi skulle vara mindre intresserade för dessa vattenfall. Jag måste då säga herr Lübeck, att han kan icke ha större intresse än jag känner med mig att jag har för denna fråga, och denna uppfattning har jag ständigt sökt göra gällande, och jag gör det fortfarande.

Såvitt jag fattade herr Lübeck rätt, så medgav han, att det var nödvändigt att få en reglering av villkoren, men herr Lübeck sökte göra gällande, att sådana bestämmelser kunde sättas in i kontrakten ändå. Men är det då icke bättre, herr Lübeck, att de komma in i den författning, som skall bli grundläggande för upplåtelsevillkoren, så att man har detta klart för sig och riksdagen kan veta, huru vattenfallsstyrelsen kommer att handla. Det synes mig, att den linje, som de sakkunniga gått, skulle vara att föredraga framför den linje, som herr Lübeck vill förorda.

Jag instämmer till fullo med herr statsrådet däri, att det är en nationalekonomisk nödvändighet, att vi få vattenfallen utnyttjade. Och det är därför jag vill vara med om sådana villkor, som äro de förmånligaste och som kunna leda till, att våra vattenfall bli utbyggda så snart som möjligt. Jag vill, att vi skola göra oss oberoende av utlandet så mycket som möjligt, men ingen har kunnat vederlägga, vad jag i detta fall anført, nämligen att värmemotorerna kunna bli en mycket farlig konkurrent till vattenfallen, och jag undrar, om det då icke borde anses nödvändigt att göra en omreglering, om man skulle finna villkoren otillfredsställande.

Jag är icke tekniker och kan sålunda ej göra anspråk på sakkunskap i detta fall, men det är oss bekant, att man för blott några få år sedan icke kunde taga ut mera än 10 % av kolens inboende energi genom värmemotorer, medan man nu däremot kommit därhän, att man nu kan uttaga 14 % av samma energi, och med turbiner kan man taga ut ända till 90 % av naturvattenfallets kraft. Kan man icke tänka sig, att värmetekniken än ytterligare skulle kunna utvecklas under ifrågavarande tid så, att den bleve en mycket farlig konkurrent till vattenkraften? Därför anser jag det vara rättvist att få en reglering av avgifterna. Skulle utvecklingen komma att gå i motsatt riktning, som jag dock icke tror, så vore det ju rättvist att införa strängare villkor. Av alla erkännes ju, att ingen kan bedöma huru förhållandena gestalta sig efter 65 år och ännu mindre efter 95 år naturligtvis, men jag har begärt ordet för att göra gällande, att jag icke har någon annan uppfattning nu än då frågan förut legat före i riksdagen. Jag tror, att kammaren gjorde klokt och handlade i bägge parternas välförstådda intresse, om kammaren anslöte sig till reservationen.

*Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.*

(Forts.)

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

Herr Palmstierna: Herr talman! Denna debatt har lagts så, som skulle de, som icke vore för en upplåtelse av 95 år, i själva verket vara mindre intresserade av produktionens utveckling och fortgång. Detta är ju alldeles oriktigt. Det finnes väl ingen, som icke är besjälad av det livligaste intresse för att våra vattenfall utbyggas; det är något, som ligger över diskussionen såsom något axiomatiskt och självklart. Den fråga, som nu föreligger här, är den om enskildas utbyggande av statens vattenfall, de fördelar och de nackdelar, detta kan medföra, och tiden för upplåtelseernas utlöpande.

Då är det självklart, att det å ena sidan är ett utomordenligt nationalekonomiskt och för staten själv existerande intresse, att enskilda i vissa landsdelar utbygga statens vattenfall och staten kan senare, om den vill, inträda och övertaga denna produktion, men å andra sidan medför detta den begränsningen, att statens disposition över dessa vattenfall under viss tid blir bunden. Då får man väga fördelar och nackdelar mot varandra, och det är det, som sker i dagens debatt och i de sakkunnigas betänkande.

Nu har kammaren en ledamot, som med stor talang och sakkunskap förfäktar vattenkraftsproducenternas intresse, således en viss gren av industrien, och vi ha under förra året haft erfarenhet av huru hans vattenkraftsförening arbetat i en viss, målmedveten riktning. Herr Lübecks ståndpunkt har framkommit i dagens debatt och den är: helst obegränsad tid för utbyggande av statens vattenfall, men, skjuter han in, staten kan lägga på vissa villkor, så att staten har i sin hand det hela. Jag vill erinra, att den kommitté, i vilken herr Lübeck suttit, den s. k. koncessionskommittén, har vänt sig med skärpa mot koncessionsförfarandet och herr Lübecks ståndpunkt är: helst *obegränsad* upplåtelse och *intet* koncessionsförfarande. Detta är utgångspunkten, och givetvis är det klart, att det är därefter man strävar.

Nu ber jag kammarens ledamöter uppmärksamma, att i dagens debatt har man undvikit att framhålla de verkliga förbättringar, som ligga i de sakkunniges betänkande oaktat Kungl. Maj:t i ett avseende gått därutöver. Vad har varit syftmålet, vad är det så att säga vägledande för de sakkunniga? Jo, att denna vattenfallsrätt är ett för svagt institut, särskilt med avseende å svårigheten att skaffa pengar, som erfordras för att få det i gång. Institutet är väl svagt. Analogt exempel hava vi i fråga om tomt-rättsinstitutet. Nåväl, vi måste försöka finna en stabilisering av institutet så att bankerna vilja finansiera företagen etc. Så kom först den tanken fram: Giv lösen för anläggningarna. Och det är då väsentligen att uppmärksamma, att det inte är bara efter femtiofem år eller sextiofem år, men även efter *nittiofem* års tid, som detta förfarande äger rum. Vidare, för att inte ett oroande moment skall kvarstå ha vi föreslagit ett skiljenämnds förfarande efter de sextiofem årens slut, för att det skall bliva den skälighet i fråga om nyupplåtelsevillkoren, varom nyss är talat. Och så tillgodose vi in-teckningsinnehavarnas intressen, i den händelse det

skulle bliva fallisemang, därigenom att de kunna få tillfälle övertaga produktionen och sålunda betrygga inteckningarna. Och vidare är det en bestämmelse om att, därest vederbörande har skött produktionen på lämpligt sätt, och staten icke har någon anmärkning, får han på de villkor, som staten erbjuder, företrädesrätt framför andra att övertaga driften.

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

Hurudan är den nuvarande anordningen i fråga om upplåtelse-tiden? Det är två linjer man går fram på. Den, som vill övertaga ett av statens vattenfall, får det antingen på 75 år i sträck utan ändring av villkoren, eller ock på 65 år, och efter en skälig prövning och ändring av villkoren ytterligare 30 år ända fram till 95 år, och i båda fallen gäller lösenbestämmelsen. Då må man väl i all rimlighets namn kunna säga: med sådana bestämmelser, vad kan industrien mera begära? Vad rör sig denna debatt om för skillnad? Debatten rör sig därom, att herr Lübeck vill inte blott ha 75 år, utan han vill ha hela 95 år utan reglering av avgiften, då man eljest efter de 65 årens slut skulle ha en reglering av densamma. Jag tillåter mig alldeles bestämt säga, att det är min livliga övertygelse, att på en sådan sak hänger inte produktionen här. Har man lösen för byggnader och en del annat, och har bankkrediten och allt sådant blivit stabiliserat, då går produktionen och hindras inte av denna lilla bestämmelse, att man efter 65 års tid kan få en reglering av avgifterna efter skälig prövning. Det är enligt mitt förmenande alldeles uppenbart, att om under sådana förhållanden en industri icke på dessa villkor skulle uppstå, så beror det på helt andra omständigheter än sådana, som ha samband med statens upplåtelsevillkor, nämligen allmänna ekonomiska förhållanden och åtskilligt annat, som undandraget sig statens räckvidd.

Jag vill för min del säga, att man måste uppdraga en gräns. Skola vi gå på herr Lübecks linje, då säger jag för min del omedelbart: då går jag hellre över till att *staten själv* utbygger dessa vattenfall och arrenderar bort kraften. Varför? Jo, därför att man må väl ändå säga, att detta, att på bortåt ett sekel, på 95 år, lämna ut statens vattenfall utan möjlighet för staten att återkomma kraften, om så skulle behövas, detta är dock i själva verket att disponera statens tillgångar på ett sätt, som man väl ändå får hoppas att denna kammars ledamöter ställa sig i högsta grad betänksamma inför.

Jag förstår mycket väl, att herr Lübeck vill gå på den bogen. Jag tror inte, att det är spörsmålet om att få vår vattenkraft *utbyggd*, som spelar in. Jag tror det går för sig på dessa villkor ändå. Med vad innebär den linjen? Den innebär faktiskt, att vi på ett sekel mot en ganska låg grundavgift ge bort statens vattenfall. Så ser jag denna fråga, och jag anser det inte vara skäligt och anser det inte heller vara till obesträtt gagn för hela produktionens intressen. Som herr vice talmannen papekade, kanhända det kan vara rakt tvärt emot.

Beträffande arrendavgifterna har herr Hage i sin reservation

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

ett beaktansvärt uttalande, men liksom herr Lübeck förut har sagt och jag tror även herr civilministern, så är det så, att man verkligen redan nu försökt praktisera denna metod. Enligt vad direktör Hansen meddelat mig, har vattenfallsstyrelsen nämligen vid dessa affärsuppgörelser försökt få in sådana bestämmelser. I ett fall tror jag att denna bestämmelse blivit godtagen, även om kontraktet ännu icke är underskrivit. Således, affär är affär, och det är givet, att man försöker från vattenfallsstyrelsens sida vinna det bästa möjliga, och därför går man gärna in på den vägen i den mån möjligheter därtill erbjuda sig. Således ligger det i statens intresse att staten bör försöka slå in på den vägen, om det är möjligt.

Herr talman! Jag skall inte längre uppehålla kammaren, utan vill säga endast det, att jag vågar hoppas, att kammaren vill hävda sin gamla ställning i denna fråga. Och jag vill inte påyrka detta, därför att kammaren av benhård konservatism skulle vidhålla en en gång intagen ståndpunkt, utan därför att jag för min del är livligt övertygad om att kammaren härmed hävdar produktionens intressen, på samma gång som den även tillvaratar kronans. Det föreligger en konflikt här, men den konflikten tror jag bäst löses genom ett bifall till reservationen.

Bifall till reservationen, herr talman.

Herr Adelswärd: Herr talman! Jag har inte begärt ordet i tanke att kunna anföra några skäl för den mening jag omfattar utöver de skäl, som här så utförligt angivits av herr civilministern och den förste ärade talaren på Stockholmsbänken, men som tekniker och industridkare har jag dock vissa erfarenheter, som göra, att jag icke kan underlåta att i denna viktiga fråga uttala min mening inför kammaren.

Ingen skall hellre än jag önska, att statens intresse i avseende på en fast inkomst av vattenfallen kan i största möjliga grad tillgodoses. Jag har i flera fall, då jag varit i tillfälle att uttala min mening i denna fråga, framhållit detta och understrukit, att staten naturligtvis minst lika väl som varje enskild har rättighet att tillse, att staten får ut sin fulla inkomst och vinst på den egendom, som tillhör staten. Men, mina herrar, vi må komma ihåg, att här gäller det att bedöma och väga emot varandra två statsintressen. Det ena statsintresset är det att se till, att staten erhåller tillräcklig inkomst och vinst på den vattenkraft, som staten äger, och det andra statsintresset är det att man måste se till, att dessa vinstkällor icke på grund av olämpliga bestämmelser under en lång framtid stå obegagnade och sålunda inte giva staten någon inkomst alls, utan föranleda en nationalekonomisk förlust för landet i dess helhet.

Nu är det ju på det viset, att erfarenheten har visat, att för att erhålla det nödiga kapital, som kräves för ett utnyttjande av denna statens tillgång, måste man ha sådana villkor, att icke det mistroende, som visas från kapitalets och från industriens sida, hindrar

utnyttjandet utav den ifrågavarande vattenkraften. Nu må det vara sant, — det tycker jag för min del också — att det är förvånande, att misstroendet från dem, som ha att insätta kapital i dessa företag, är så stort, att de icke på de villkor, som hittills erbjudits, kunnat förmås att i någon större utsträckning bidra till utnyttjandet av den ifrågavarande naturkraften. Men nu är det på det sättet, och vi måste då räkna med detta förhållande. Och då anser jag, att det är det verkliga och största sakintresset, att söka göra bestämmelserna så tilltalande för dem, vilka ha att sätta in kapital i företagen, att det verkligen blir någonting av. Man måste, såsom herr civilministern sade, försöka verkligen taga ett ordentligt tag för att komma till vad ur statsintressets synpunkt måste vara önskligt, nämligen att dessa vattenfall snarast möjligt bli tillgodogjorda.

Nu är frågan den: Är det riktigt att för en osäker utsikt i en avlägsen framtid till något ökade arrendeavgifter, ställa sig så, att man i stället under en lång följd av år inte alls får någon anläggning till stånd, inte alls får denna naturkraft utnyttjad och några arrendeavgifter. Jag tror, att detta är ett dåligt sätt att tillgodose statsintresset, ett dåligt sätt att spara. Jag tillåter mig erinra om det gamla kända ordspråket, att man skall inte låta snålheten bedraga visheten. Jag har en tydlig känsla av att om kammaren i tanke att göra en framtida möjlig vinst på ökade arrendeavgifter, avslår utskottets förslag, som bjuder de bästa villkoren och som erbjuder största sannolikhet för att vattenfallen komma att verkligen snart bli utnyttjade, så kommer kammaren att bryta mot den vishetsregeln och låta snålheten bedra visheten.

Herr talman, jag ber få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Molin* i Dombäcksmark, *Runefors*, *Rune*, *Jansson* i Kalmar, *Bogren*, *Carlson* i Herrljunga och *Kaijser*.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag skall inte upptaga kammarens tid länge. Efter det anförande, som den siste ärade talaren höll, så äro de synpunkter tillfullo belysta, som jag kanske ytterligare skulle ansett erforderligt framhålla. Det är endast ett par små missförstånd, som jag skall be att få skingra.

Herr Lindhagen framhöll, att det var absolut nödvändigt att man för omistliga statsändamål kunde förfoga över vattenfallen. Ja, herr Lindhagen, den synpunkten är redan nu tillgodosedd i bestämmelserna och kommer även i fortsättningen att bli tillgodosedd. I bestämmelsernas § 13 finnes nämligen stadgat, att redan efter 20 år kronan kan för omistliga statsändamål lösa till sig anläggningarna.

Herr vice talmannen framhöll, att han även år 1911 hade i stort sett stått på samma ståndpunkt som nu. Jag ber, mina herrar, att få framhålla, att år 1911 liksom nu gällde huvudfrågan, huruvida vattenfallen skulle kunna upplåtas på 95 år uti

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

en följd eller icke. Samma fråga gäller det även i dag. Nu säger visserligen herr vice talmannen att han fortfarande vill ha 95 år, men med en omreglering av villkoren efter 65 år. Ja, i det skicket förelåg problemet då som nu, ty även i gällande bestämmelser finnes stadgande om 95 år, men med omreglering under tiden.

Och jag ber få framhålla, att om man går på reservanternas förslag, så får man den principiella olikheten att efter 65 år kronan kan förklara, att den inte vill vidare upplåta vattenfallen. Då går det visserligen, som sagt, bra med lösenbestämmelserna för själva vattenkraftsanläggningen, men det kan gå lagom bra för de industrier, som då vuxit upp och äro absolut beroende av detta kraftverk.

Det förefaller mig, som om det på sina håll skulle råda en mycket stor oro för, att icke kronan i förväg skulle kunna betinga sig en direkt avgift av en eller annan krona mer per hästkraft. Den siste ärade talaren har kraftigt tillbakavisat detta sätt att argumentera med förbiseende av, vilken indirekt vinst som kronan kan ha av vattenfallens utbyggande. Jag skall be att i detta avseende få anföra ett exempel. I Buskeruds amt i Norge har det blivit utrett, att den vattenkraftindustri, som där kommit till stånd, har berett staten en indirekt inkomst, som uppgår till omkring 43 kr. per hästkraft och år. Den siffran tror jag är värd att hålla i minnet, när man sitter och är orolig för att kronan inte skulle kunna betinga sig en direkt avgift av en eller annan krona mer. Genom dessa farhågor avskräcker man den företagsamhet, för vilken man redan nu har skapat alldeles tillräcklig olust genom det hårdhänta beteende kronan visat i fråga om de processfall, varom striden nu står.

Till slut ber jag få vädja till herr Lindhagen, om inte han, med den idealism, som han företräder i denna kammare, skulle vilja lita en smula på framtida statsmaktens förmåga att rätta missförhållanden, som under årens lopp möjligen kunna framträda. Herr Lindhagen tror väl ändå inte så illa om staten, att den icke om vare sig 65 eller 95 år skulle kunna rätta, vad som då tilläventyrs kan betecknas som missbruk eller missförhållande.

Herr Lindhagen: Efter de 95 åren kan man göra det, men under de 95 åren går det icke.

Orsaken till att jag begärde ordet var, att herr civilministern har erkänt att vid arrende det är möjligt att lämpa avgiften efter förhållandena. Det kan ju vara lämpligt och lyckligt; och han har själv sagt, att han förnummit, att vattenfallsstyrelsen — i nåder, kan jag väl tänka — också har tänkt på den saken. Men därigenom att denna viktiga kardinalpunkt icke är berörd i själva propositionen, måste man få den uppfattningen, att den betraktades såsom en så sekundär fråga, att det kan vara likgiltigt hur det sker, om vattenfallsstyrelsen gör så eller icke. Man kan emellertid förstå, att genom en sådan ståndpunkt de enskilda intressena få ett ofantligt övertag vid underhandlingarna.

Jag säger detta, emedan jag tror att det är mycket viktigt, att kammaren just nu tager Hages reservation; och jag vill fästa uppmärksamheten på att denna ju innefattar Daniel Perssons reservation plus ett uttalande i motiveringen om att ett önskemål, som jag, herr Lübeck och herr civilministern och även Persson förenat oss om, måtte få uttryck i själva kammarens beslut.

Ang. grunder för upplåtelse av vissa kronans vattenfall m. m. (Forts.)

Herr Hamilton: Herr talman! Alla äro väl eniga i en önskan, att statens vattenfall måtte snarast möjligt bli utbyggda, till minskning av importen, till uppryckande av industrien och till beredande af ökade arbetstillfällen för folket eller med ett ord till gagn för landet, och trodde jag, att vattenfallens utbyggande skulle vara beroende på en längre arrendetid än nu gällande, så skulle jag obetingat gå med på utskottets förslag. Men jag kan icke finna, att frågan om arrendetiden har någon avgörande betydelse. Anledningen, varför vattenfallen icke äro utbyggda, torde huvudsakligen vara den, att de ligga under process. Man har icke vetat, om staten, eller om enskilda ägt dem.

Herr civilministern har framhållit, att en längre arrendetid i en följd har ett visst inflytande på förslagsgivarna till utbyggandet av vattenfallen, d. v. s. på de personer som skola tillhandahålla medel åt dem, som önska utbygga vattenfallen. Men jag förmodar, att dessa affärsmän, som skola lämna penningarna, fordra, att kapitalet redan under närmaste åren ge någon inkomst, och att företaget äger förmåga amortera anläggningen på kortare tid än 95 år; i allmänhet lär man fordra, att amorteringen skall vara slutförd på 40 år.

Jag tror icke heller, att affärsmän stå under något psykologiskt inflytande, ty de räkna kallt och endast med realiteter. Jag har så mycket större anledning att anse, att den åsikt, som i det avseendet här framförts av herr vice talmannen, är riktig, som fackmannen på området, chefen för vattenfallsstyrelsen direktör Hansen, ju har ställt sig på samma ståndpunkt som de sakkunniga och nu också herr vice talmannen. Jag anser således att en förlängd arrendetid i en följd — och det är däri skillnaden ligger — icke har något inflytande på frågan huruvida vattenfallen bli utbyggda eller icke. Det synes mig emellertid vara riktigast, att staten icke för samma arrendeavgift binder sig för längre tid än 65 resp. 75 år; och det bör icke heller för företagarna, eller dem som vilja utbygga vattenfallen, vara farligt att gå in på dessa villkor, då de hava optionsrätt och, i fråga om de obebyggda vattenfall som de själva bebyggt, veta att de kunna vända sig till skiljemän, beträffande blivande arrendeavgift eller lösen för anläggningen därest icke överenskommelse kan träffas.

Av dessa anledningar, herr talman, kommer jag, då paragrafen föredrages, att ansluta mig till reservationen.

Herr *Pettersson* i Södertälje instämde häruti.

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

Chefen för civildepartementet herr statsrådet von Sydow: Herr talman! Det var ett ord i herr Palmstiernas yttrande, som var rätt betecknande, synes det mig, för skillnaden i hans uppfattning å ena sidan och å andra sidan den uppfattning jag biträder.

Han sade nämligen, att han icke trodde att genom ett bifall till reservationen det skulle läggas *något hinder i vägen* för vattenfallens utbyggande. Min ståndpunkt återigen har varit den, att man direkt skulle försöka att *locka* till utbyggande genom att i denna punkt, som jag icke kan betrakta annat än såsom från statens synpunkt ganska oväsentlig, gå vattensfallsintressenterna tillmötes.

Jag ber också att gent emot den siste ärade talaren få påpeka, att vattenfallstyrelsens chef, som deltog i de sakkunnigas arbete, visserligen förordat det förslag som innehålles i reservationen, men å andra sidan har vattenfallstyrelsen, i vilken sitta representanter för industrien och finansens, för sin del tillstyrkt den längre upplåtelse tiden.

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag undrar, om icke kammarrens samtliga ledamöter uppmärksammade, att det var en retorisk vändning av herr civilministern, då han, i fråga om utbyggandet av vattenfall, gent emot mig använde det uttrycket »icke lägga hinder i vägen», medan han själv ville »locka» till utbyggande.

Herr civilministern vet mycket väl, att det är *jag*, som mycket livligt förordat detta lösenförfarande, som skulle betrygga krediten; och om det är *något* som bidrager till att locka till och stabilisera en produktion, så är det väl detta. Jag tror även, att herr civilministern gärna vill erkänna, att jag varit med om att föra denna sak framåt. Men att för det här spörsmålet om de 95 åren rent av vilja driva till ett angrepp mot undertecknad, det är i själva verket ganska förfelat och föga lämpligt.

Vidare vill jag än en gång få stryka under, icke minst med anledning av vad herr civilministern nyss nämnde att chefen för vattenfallsstyrelsen, således en *statens ämbetsman*, till vilken man har all anledning att hysa det största förtroende står tillsammans med herr vice talmannen och undertecknad på samma ståndpunkt. Det är alldeles riktigt, att vattenfallsstyrelsen, där industriens och finansens målsmän som herr civilministern yttrar] sitta, mycket gärna vill ha en upplåtelseform, som tillförsäkrade lång dispositionsrätt mot liten grundavgift; men huruvida man därmed tillvaratoge *kronans* intressen, det tror jag att även herr civilministern bör lämna osagt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lübeck: Herr talman! Jag ber att med anledning av det sista anförandet få framhålla, att vattenfallsstyrelsens chef överste Hansen 1912 i oktober biträdde förslaget om upplåtelse på 95 år i en följd, och med lösen efter den tidens slut.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen given proposition blev utskottets förslag till förevarande paragraf av kammaren godkänt.

*Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)*

Härpå yttrade herr talmannen, att propositioner på de yrkanden, som under debatten gjorts i fråga om utskottets motivering, komme att framställas efter föredragningen av utskottets författningsförslag.

2 §.

Enligt utskottets förslag skulle sista stycket av mom. 1 lyda sålunda:

Där så befinnes lämpligt, äger Kungl. Maj:t jämväl medgiva, att vattenfall, som icke är bebyggt eller som är bebyggt med kronan icke tillhöriga byggnader, utan hinder av vad här ovan i denna § är stadgat, må i en följd upplåtas på arrende för en tid av intill nittiofem år. Avser sådan upplåtelse längre tid än sextiofem år, äge arrendatorn ej i vidare mån, än i 7 § här nedan sägs, företrädesrätt att få vattenfallslägenheten till sig ånyo upplåten

I sin ovanberörda reservation hade herr vice talmannen D. Persson föreslagit att ifrågavarande stycke måtte utgå.

Paragrafen föredrogs. Därefter yttrade:

Herr vice talmannen D. Persson: På de skäl, som jag förut anfört, och som understötts av ett par andra talare, skall jag be att få yrka, att det sista stycket i mom. 1, det stycket, som börjar: »Där så befinnes lämpligt, äger Kungl. Maj:t o. s. v.», måtte utgå.

Herr Ekerot: Herr talman! På de grunder, som under diskussionen blivit anförda, ber jag att få hemställa, att paragrafen antages i den form utskottet givit densamma, d. v. s. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till förevarande paragraf, dels ock på godkännande av samma förslag med den ändring däri, som inefattades i den av herr vice talmannen D. Persson vid utlåtan det fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 2 § i jordbruksutskottets förevarande förslag till grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfäll, röstar

Ja;

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda § med den ändring däri, som föreslagits i den av herr vice talmannen D. Persson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 85 ja, men 100 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen med den ändring, som föreslagits i den av herr vice talmannen D. Persson avgivna reservationen.

3 och 4 §§.

Godkändes.

5 §.

För mom. 1 hade utskottet föreslagit denna lydelse

Mom. 1. Där vattenfallslägenhet, som avses i 1 §, upplåtes med vattenfallsrätt, skall vad i 2 § här ovan samt i 3, 5, 7—15 §§ av berörda kungörelse den 4 juli 1910 är föreskrivet beträffande arrende ävensom föreskrifterna i 20 § av samma kungörelse, sådan sistnämnda § lyder enligt kungörelsen den 22 juni 1911, äga motsvarande tillämpning, dock att upplåtelse av vattenfall, som icke är bebyggt eller som är bebyggt med kronan icke tillhöriga byggnader, må, utan hinder av stadgandet i 2 § här ovan, ske för en tid av intill sjuttiofem år eller, med Kungl. Maj:ts samtycke, intill nitiofem år. Avser sådan upplåtelse längre tid än sextiofem år, äge nyttjanderättshavaren ej i vidare mån, än i 7 § här nedan sägs, företrädesrätt att få vattenfallslägenheten till sig ånyo upplåten.

I fråga om detta författningsrum hade i sin förenämnda reservation herr vice talmannen D. Persson hemställt att de däri förekommande orden »med Kungl. Maj:ts samtycke, intill nitiofem år» måtte uteslutas.

Efter föredragning av paragrafen anförde

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! I konsekvens med det beslut, som fattats beträffande § 2 skall jag anhålla att få yrka bifall till min reservation vid den nu föredragna paragrafen.

Herr Ekerot: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets förslag till avfattning av förevarande paragraf samt vidare på godkännande av samma förslag med den ändring däri, som reservationsvis föreslagits av herr vice

talmannen D. Persson, fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

*Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kronans
vattenfall m. m.
(Forts.)*

Övriga delar av författningsförslaget.

Godkändes.

Det av utskottet framlagda förslaget till kungörelse om ändrad lydelse av 17 § i kungörelsen den 4 juli 1910 angående grunder för förvaltningen av vissas kronan tillhöriga vattenfall.

Godkändes.

Härefter yttrade

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets motivering med den ändring, som innefattas i min reservation.

Herr Hage: Jag skall be att få yrka bifall till motiveringen med det tillägg, som innehålles i min reservation.

Herr Ekerot: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets motivering.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde i avseende å motiveringen till utskottets hemställan propositioner på 1:o godkännande av utskottets motivering oförändrad, 2:o godkännande av det uttalande, som innefattades i den av herr vice talmannen D. Persson avgivna reservationen, samt 3:o godkännande av dels berörda uttalande dels ock det av herrar Hage och Nordström i deras reservation gjorda uttalandet; och förklarade herr talmannen sig anse den under 2:o upptagna propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes likväl av herr Hage, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill att kammaren i fråga om motiveringen till jordbruksutskottets hemställan i dess utlåtande nr 67 godkänner det uttalande, som innefattas i den av herr vice talmannen D. Persson avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt såväl nämnda uttalande som det av herrar Hage och Nordström i deras reservation gjorda uttalandet.

Ang. grunder
för upplåtelse
av vissa kro-
nans vatten-
fall m. m.
(Forts.)

Omröstningen utföll med 80 ja mot 67 nej, vadan kammaren i fråga om motiveringen godkänt det uttalande, som gjorts av herr vice talmannen D. Persson i hans vid utlåtandet fogade reservation.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarrens beslut i avseende å författningsförslagen.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,24 e. m. för att åter sammanträda kl. 7,30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.